

GÖTEBORGS UNIVERSITET
LITTERATUR, IDÉHISTORIA OCH RELIGION

Kvinnliga Församlingsledare Då och Nu

En litteraturstudie om ämbetsfrågan i Svenska kyrkan

Women in the clergy
A study of ordained women in the Church of Sweden

Henny Forsberg

Termin: Vårterminen 2011
Kurs: Tros- och livsåskådningsvetenskap
Nivå: Magisterexamen
Handledare: Bo Claesson

Innehållsförteckning	2
Abstract	3
1. Inledning	4
1.1 Syfte	4
1.2 Metod och teori	4
1.3 Struktur	5
1.4 Material, avgränsning, källkritik	5
2. Bakgrund	6
2.1 Kvinnorörelsen i Sverige	6
2.2 Kvinnor i kyrkan före 1958 och vägen fram till beslutet	6
2.3 17-punkts-dokumentet och Exegetdeklarationen	12
3. Ledarskap och makt	15
4. Motiveringar för kvinnliga präster och församlingsledare	18
4.1 Inledning	18
4.2 Ordningsfråga eller ämbetsfråga?	19
4.3 Överordnade texter	23
5. Motiveringar mot kvinnor som präster, församlingsledare eller biskopar	26
5.1 Inledning	26
5.2 Anton Fridrichsen, Bo Giertz och Bertil Gärtner	27
5.3 Skapelseordning	32
6. Kvinnligt ledarskap i Svenska kyrkan och Göteborgs stift	35
6.1 Kyrkoherdar och biskopar	35
6.2 Statistik 2010	36
6.3 Institutionell och informell diskriminering	37
6.4 Avslutning	38
7. Slutdiskussion	39
8. Slutsats	44
9. Sammanfattning	46
10. Litteraturlista	47

Abstract

For almost a century the debate about women as ordained servants in the Church of Sweden has raged on and on. The decision to open up the priesthood for both genders in 1958 was a milestone in the women's liberation movement as well as it marks an important time in the church history. The debate has mainly been about how to interpret scripture, who has the right to do so, and so on. Feminist theology has become one way in recent decades to paint a wider and more nuanced picture of history and how to interpret the texts often used to repress women.

This essay surveys some of the steps towards that decision, as well as it paints a rough picture of what leadership among women in the church could involve before ordination became an option. It also looks to discuss the situation today and the years leading up to present time. Even though women have had a chance to become priests in the Church of Sweden for many decades, there are still cases of discrimination occurring, both on and off the record.

The diocese of Göteborg is the main focus used in the later part of the essay, and is also focused on in the sixties for its rich part in the debate against ordaining women as priests. Priests like Bo Giertz and Bertil Gärtner were from the diocese and together with professor Anton Fridrichsen they make up a large part of the representation of who was against. The arguments pro ordaining women are mainly from Elisabeth Schüssler Fiorenzas theology on women in the early church as well as Annika Borg.

1. Inledning

Debatten kring teologiska motiveringar för kvinnor i prästämbetet är ofta svår att ta sig fram i. Båda sidor kan anses ha lika mycket rätt, eftersom det till stor del kan anses handla om vem som har tolkningsföreträde. Många teologer anser dock att det är viktigt att man vågar lyfta fram den androcentrism och det patriarkala system som samhället generellt, och kanske kyrkan i synnerhet, använder sig av. Den här uppsatsen vill inte ta upp diskussionen om beslutet att öppna prästämbetet för kvinnor var rätt eller fel, utan istället belysa att problemen man i många fall stod inför som då också existerar än idag. Att kvinnliga präster på vissa ställen fortfarande får slåss för sin plats ser man både hos Arbetsdomstolen och kan läsa om i flertalet böcker. En del av dessa böcker och rättsliga fall kommer finnas med här.

1.1 Syfte

I min kandidatuppsats skrev jag om tjänande ledarskap och olika ledarskapsmodeller i både kyrkan och andra företag. I den här uppsatsen skulle jag vilja fortsätta titta på ledarskapet inom kyrkan. Särskilt vill jag då fokusera på kvinnor i prästämbetet som teologisk fråga och även i viss mån som ordningsfråga, och även titta på hur det ser i Svenska Kyrkan idag när det gäller kvinnliga kyrkoherdar och biskopar. Jag vill främst studera de teologiska argument som användes både före och efter 1958 och i viss mån *hur* de användes. Många av argumenten kommer från så kallades underordningstexter och dessa kommer särskilt att behandlas. I slutet av arbetet är det min förhoppning att uppsatsen klarlagt och analyserat olika bibeltexter och exegetiska utläggningar.

1.2 Metod och teori

I huvudsak har jag arbetat med litteraturstudier. Jag har försökt få fram en bred litteraturlista där så många olika åsikter som möjligt får komma fram. Denna litteratur har studerats analytiskt och kritiskt och jag hoppas att det framgår. I uppsatsen så finns hänvisningar till författare som Elisabeth Schüssler Fiorenza och Annika Borg med, som båda använder sig av en feministisk läsning av bibeln och en feministisk granskning. Den feministiska teologin är numer en accepterad vetenskaplig metod och teori och kommer alltså att synas i den här uppsatsen. En del av svårigheten när det kommer till litteraturen blir alltså att urskilja när man ägnar sig åt en vetenskaplig teologisk debatt eller när det handlar om argument som baseras på en människas tro eller Svenska kyrkans tradition, vilket kan göra det oerhört svårt

att resonera med dessa argument. Det är min avsikt att i grunden endast använda mig av teologisk litteratur och tolkningar som hör hemma inom den vetenskapligt teologiska debatten, vilket kommer visa sig svårt i vissa fall.

När man diskuterar ämbetsfrågan eller kvinnors underordning i församlingen och det kristna livet så är det ofta vissa specifika texter man stöder sig på. De som främst får tjäna som exempel i den här uppsatsen kommer att vara 1 Kor 14, Ef 5, Kol 3 och 1 Tim.¹ Texterna i dessa brev är texter som behandlar hur flera olika grupper skall bete sig, här kommer dock alltså främst kvinnornas roller behandlas och hur man använder dessa texter i kyrkan idag.

1.3 Struktur

Uppsatsen disponeras utifrån kapitel där jag börjar med historien bakom beslutet att prästviga kvinnor eftersom en stor del av den debatten lever än idag. Historien är alltid av vikt för att vi ska kunna förstå hur människor agerar och tänker idag. Sedan följer motiveringar som talar för kvinnliga präster, bland annat en analys av texturval som teologen Annika Borg har arbetat mycket med. Därefter ägnas ett kapitel åt argument mot kvinnor i ämbetet, främst med fokus på Bo Giertz och Anton Fridrichsens åsikter eftersom dessa var bland de största motståndarna rent officiellt. På 1980-talet avskaffar man samvetsklausulen inom Svenska kyrkan och i och med detta skulle diskriminering numer vara ohållbart. I följande kapitel ges en kort överblick av statistik över kvinnliga kyrkoherdar och biskopar i Sverige idag och en analys av detta material.

1.4 Material, avgränsning och källkritik

I den senare delen av uppsatsen där jag tittar närmare på hur det ser ut idag i Svenska kyrkan mellan fördelning av män och kvinnor som bland annat kyrkoherdar så är det främst Göteborgs stift som står i centrum. Detta för att stiftet varit hemvist för bland annat Giertz och Gärtner och är ett av de stift idag som har en låg andel kvinnliga kyrkoherdar. Statistik för hela landet kommer dock att presenteras, men Göteborg får särskilda kommentarer. Det är även en fråga om utrymmesbegränsning, att analysera situationen i hela landet hade tagit för mycket tid. Vissa jämförelser med andra stift och landet generellt kommer dock att göras.

Begränsningen av texterna är främst gjord utifrån Annika Borgs avhandling, eftersom de är de vanligaste texterna där det finns mest information, alltså av praktiska skäl.

¹ Dessa bibelställen behandlas även i Annika Borgs avhandling "Kön och bibeltolkning" och i boken "Ordained women in the early church", det är främst förekomsten häri som fått styra urvalet av texter.

2. Bakgrund

2.1 Kvinnorörelsen i Sverige

I slutet på 1800-talet så tog kampen för kvinnors lika rättigheter och frigörelse stora steg framåt i stora delar av, åtminstone, USA och Europa. I Sverige startades 1884 Fredrika-Brehmer-förbundet som arbetade bland annat för att kvinnor skulle få rösträtt och juridiska rättigheter. De gav ut en tidsskrift kallad Tidsskrift för Hemmet, en tidning som fortfarande finns kvar, dock endast som nätupplaga idag. Bland andra så skrev en kvinna vid namn Ellen Kay (1849-1926) för Tidsskrift för Hemmet, och hon gav även ut flera andra betydelsefulla verk.²

När man så öppnar upp rösträtten för kvinnor 1919 (första valet var 1921) så är det kvinnor som Kerstin Hesselgren och medlemmar i Fredrika-Brehmer-förbundet som står i täten. Hesselgren skulle också bli den första kvinnan att väljas in i riksdagen.³ Noterbart här är att prästfruar hade rösträtt när det var prästval, prästfruar hade alltså en högre status än andra gifta kvinnor i vissa situationer.

2.2 Kvinnor i kyrkan före 1958 och vägen fram till beslutet

Ester Lutteman (1888-1976) skulle komma att bli en känd gestalt i kampen för kvinnors vilja att prästvigas. Hon var själv dotter till en präst och kom även att gifta sig med en präst. Under denna tid var prästfrurollen ett heltidsarbete och även ett val för många kvinnor som bar på en prästkallelse, andra valde att bli diakonissor eller lärare. Lutteman har bland annat beskrivit sin roll som prästfru som att vara makens adjunkt.⁴ Som prästfru så kretsade egentligen allt av kvinnans arbete kring sin make. Prästfrun skulle vara en god husmor som kunde sköta ett hushåll exemplariskt, där det bland annat kunde ingå att erbjuda husrum åt genomresande, likaväl som att hålla kaffebrickan redo för dagens alla besök som maken kunde ha. Genusförståelsen i prästen och prästfruns förhållande byggde generellt på att mannen var överordnad, samtidigt som man och hustru uppfattades som av naturen olika men komplementära.⁵ Det som kunde skilja frun till en präst från en ”vanlig” husmor under denna tid var att i ett ”vanligt” hushåll kunde frun i värsta fall ersätta mannen och göra många av hans sysslor om det krävdes. Det gick inte för en prästfru, mannen var vigd till sitt

² Lindberg, Gunilla, s.63

³ Lindberg, Gunilla, 2005, s. 134

⁴ Hössjer Sundman, Bodil, 2008, s. 79

⁵ Ibid, s. 81

ämbete och detta satte tydliga gränser. För Ester Lutteman så gick kvinnorörelsen och kampen för att öppna ämbetet hand i hand. Men hon ansåg inte bara att de två frågorna om kvinnans frigörelse båden innanför och utanför kyrkan hörde ihop, utan även att alla människor var lika mycket värda i Guds ögon och att kvinnors lika rätt var en grundsten i kristendomen.⁶

Lydia Wahlström var en historiker som redan 1905 skrev att hon kunde ana kvinnliga präster i en inte alltför avlägsen framtid. Hon var engagerad i frågan redan när den togs upp på 1920-talet och reste även runt och föreläste mycket. Hon möttes sällan av alltför mycket motstånd och detta kunde till stor del bero på att bland andra Lunds teologiska fakultet 1921 hade uttalat sig enhälligt om att det principiellt inte förelåg några hinder för att prästviga kvinnor inom den evangelisk-lutherska traditionen.⁷

Både Lydia Wahlström och Ester Lutteman var tydliga lutherska teologer som ansåg att alla människor var kallade till ett yrke, så även prästycket, och att inget kunde strida mot Guds kallelse. De båda hänvisade till traditionen inom kyrkan, precis som sina motståndare, men de lade fokus på den jämlikhetsteologi som fanns i den tidiga kyrkan.⁸ Lutteman citerar bland annat Olaus Petri:

”Det är icke fråga om hur gammal en sak är, utan hur rätt den är.”⁹

Evangeliets stora och övergripande budskap om hur varje människa har ett unikt värde var överlägset gamla kyrkliga traditioner, ansåg de båda. De båda kvinnorna kämpande för en för den tiden mycket radikal åsikt, att varje kvinna hade rätt och skyldighet att förverkliga målen i sitt liv. Bo Giertz angrep bland annat detta med att ingen hade *rätt* att bli präst, utan alla uppdrag i en församling var oförtjänta gåvor av Gud, ett argument som bygger på en skev syn på vad man ville uppnå.¹⁰ Men när kvinnor så fick rösträtt 1921 så yrkade bland annat kyrkoherden Albin Holm att man inte längre kunde vägra kvinnor tillträde till prästämbetet. Han menade att det var viktigt att ge kvinnorna en yttre bekräftelse på sin kallelse. Men långt ifrån alla höll med, bland annat regementspastorn Elis Schröderheim sade att kvinnor endast sökte högfärd och fåfänga när de ville bli präster.¹¹

1868 läggs under kyrkomötet en motion fram som behandlar diakonin inom Svenska kyrkan. Man hade en tanke att det skulle finnas något som kallades ”Evangelistembete” och något

⁶ Ibid, s. 182

⁷ Irlinger, Irma, 2005, s. 110

⁸ Hössjer Sundman, Bodil, 2008, s. 182

⁹ Ibid, s. 183

¹⁰ Ibid, s. 185

¹¹ Ibid, s. 184

som hette ”Diakon- och diakonissembete”.¹² Detta stod i kontrast mot lekamannarörelsen och folkrörelserna som växte fram i Sverige, som går att läsa om nedan. Det som i första hand diskuterades var ett manligt diakonat, och 1881 tog diskussionerna fart på allvar. I början på 1900-talet hade man så öppnat diakoniutbildningar och även Svenska Diakonsällskapet som skulle ha som uppgift att vara i Svenska kyrkans tjänst för de som var sjuka, fattiga och nödställda.¹³ Samma gällde vid diakonissanstalten, men det fanns markanta skillnader mellan diakoner och diakonissor. Diakonissor fick sluta sitt arbete om de skulle gifta sig, vilket diakonerna inte behövde. Diakonerna blev snabbt även prästernas biträden, de kunde hjälpa till med diverse prästerliga uppgifter och ibland hände det att gränserna mellan de två blev en aning flytande, vilket aldrig kunde ske med diakonissor.¹⁴ Diakonissor ägnade sig åt huvudsakligen sjukvård och husliga uppgifter, medan diakonerna kunde fungera som klockare eller föreståndare vid vårdinrättningar.¹⁵ Diakoner och diakonissor vigdes inte heller till sin tjänst i en gemensam ritual, utan män för sig och kvinnor för sig. 1975 lägger biskoparna Helge Brattgård och Bertil Gärtner fram en motion om att ändringar i handboken skulle ske så att man kunde ha gemensam vigning, vilket också blev fallet. Genom detta så började man även ifrågasätta den feminina formen ”diakonissa” och ”syster” och på 1970-talet så kan man börja se en större enhetlighet i yrket mellan män och kvinnor.¹⁶ Vid den här tiden så har även kvinnor blivit prästvigda och diakonyrket följer den utveckling som resten av samhället är med om i yrkesutveckling. Under mitten av 1800-talet kom det alltså att ske en förändring inom kyrkan. Väckelserörelserna började ta form och spridas och kvinnor inom kyrkan fick vara med och leda och starta upp verksamheter för barn och unga, såsom söndagsskola, syföreningar och missionsmöten. Vissa av kyrkans män, däribland Peter Wieselgren, började nu se kvinnan som en myndig person, dock inte på skapelseplanet utan genom frälsningen.¹⁷ Detta bygger på att man fortfarande såg det som självklart att Kristus var mannens överhuvud, och mannen kvinnans. Det var så det var bestämt redan under skapelsen, när kvinnan ska ha skapats av mannens revben. Man har även i åtanke synen på att det var kvinnan som drog med sig mannen i syndafallet när hon var den första att äta av frukten. I början på 1900-talet så genomförs flera radikala förändringar angående kvinnors frihet och liv. 1919 börjar man utreda om kvinnor skulle kunna vara behöriga som präster, och medan

¹² Inghammar, Helena, 2005, s. 111

¹³ Ibid

¹⁴ Ibid, s. 112

¹⁵ Ibid, s. 113

¹⁶ Ibid, s. 226

¹⁷ Ibid, s. 83

man 1923 öppnar upp en rad tidigare stängda yrken (som till exempel polis eller jurist) för kvinnor så fortsätter prästämbetet vara förbehållet män. Biskopsmötet sade att en sådan förändring kunde vara rent stötande för många människor och att det inte fanns något behov av kvinnliga präster, trots att till exempel Teologiska fakulteten i Lund inte ansåg att det principiellt förelåg några hinder.¹⁸ Under 1940-talet kan man sedan se att en ny sorts kyrkosyn börjar ta form i Sverige. Man blir påverkad av den Anglikanska kyrkan och börjar betona ämbete och sakrament, en högkyrklighet som tar sig form i större liturgisk medvetenhet och även olika sorters prästsällskap. Detta ger en större klyfta mellan de prästvigda männen och kvinnliga teologer.¹⁹ Många prästfruar fick här kliva tillbaka något och gå tillbaka till den ”vanliga” husmors-rollen.

Med 1930 och 1940-talet så ändras då klimatet och både Lutteman och Wahlström noterar detta med vemod. En annan faktor till den kyligare inställningen kan vara att 1938 beslutar man i Norge att kvinnor ska få tillträda prästtjänster. Efter detta beslut så skickas en begäran om en utredning för samma beslut i Sverige till Kungl. Maj:t undertecknad av bland annat Kerstin Hesselgren, Alva Myrdal och flera kvinnoorganisationer. Det kan då ses som att denna skrivelse grundas på de demokratiska förändringarna i samhället, förändringar som kyrkan inte alltid hållit med om.²⁰ Någon som var snabb med att elda på misstanke och missnöje hos de manliga prästerna var Olof Linton. Han i sin tur fick en trogen lärjunge i Anton Fridrichsen. Fridrichsen medverkade vid utskottsbetänkandets debatt 1938 och framhöll argument om mäns och kvinnors skarpa skillnader och deras olika ställning i skapelseberättelsen. Fridrichsen och även Bo Giertz tog noggrant fasta på principen att Gud var Kristi huvud, Kristus var mannens huvud och mannen var så hustruns huvud. Samtidigt hävdade man att det inte fanns någon rangordning mellan könen.²¹ Denna paradox kommer att behandlas senare i uppsatsen. Man kan här kanske tydligt se den krock mellan tradition och modernitet som mycket av debatten kom att handla om.

Gustaf Wingren var en av de som motsatte sig bland annat de ekumeniska samtal man förde med andra kyrkor, särskilt Church of England, angående frågan om att prästviga kvinnor. Han menade att den anglikanska exegetiken var främmande för den lutherska kyrkan och att man lade alldeles för stor vikt vid ämbete och de vigdas auktoritet.²² Wingren menade att man aldrig redogör för vigningar och ämbeten i Nya testamentet och därför skulle det vara

¹⁸ Ibid, s.128

¹⁹ Ibid, s.86

²⁰ Ibid, s. 111

²¹ Ibid.

²² Inghammar, Helena, 2005, s. 202

felaktigt att lägga så mycket vikt vid detta, eftersom den lutherska kyrkan inte skulle vara grundad på auktoriteten i ett ämbete.²³ Men de högkyrkliga grupperingarna motsatte sig alltså detta och menade att ämbete och ordning måste vara något som Gud instiftat, vilket kommer tas upp senare.²⁴

År 1945 instiftades alltså den nya behörighetslagen som öppnade fler yrken för kvinnor. Med anledning av detta så tas frågan om ämbete åter upp till prövning. I utredningsgruppen satt bland andra Ester Lutteman. Man fastslog att ingen skillnad borde göras mellan män och kvinnor när det gäller ämbeten i kyrkan, men man sade samtidigt att en kvinnlig präst bara skulle kunna arbeta i en församling där en manlig präst redan var anställd, så att ingen församlingsbo skulle bli ”fast” i en församling med endast en kvinnlig präst att tillgå. Man föreslår även särskilda ämbeten för kvinnor, som till exempel diakonatet eller en särskild lekmannatjänst. Så även här ser man hur ett manligt perspektiv var grunden för utredningen; männen anses mer kapabla. Alla stift utom Linköping avslog förslaget att öppna ämbetet, men 1950 tillsätter man en ny utredning. I denna uttalade sig bland andra statsrådet Ivar Persson och sa att staten inte kunde ta hänsyn till argument om skapelseordning eller Paulus ord om kvinnans roll eller erkänna dessa som en evig ordning.

Vid kyrkomötet 1957 tas frågan om ämbetet så upp för diskussion. Inför mötet så hade Bertil Gärtner författat en skrivelse som undertecknats av 113 präster från Göteborgs stift. Skrivelsen innehöll riktlinjer till kvinnoprästmotstånd, vilket senare kom att bli ”de 17 punkterna” (mer om detta nedan). En stor fruktan inför öppnandet av ämbetet verkade infinna sig, och började också tydligt uttryckas. En präst uttalade sig i tidskriften ”Nya väktaren” där han sade att han var förundrad över hur många som gick med på att bryta mot Herrens bud, och han undrade också om resten av folket inte förstod vad som skulle hända om man lät ”de oomvända” ta kommandot i kyrkan.²⁵

Beslutet att prästviga kvinnor klubbas så igenom, men för att få en smidig så kallad ”övergångsperiod” lade man till samvetsklausulen. Man ville inte att någon av de manliga präster som motsatte sig ordningen skulle behöva lämna sin tjänst eller känna sig kränkt så man gjorde ett kryphål i lagen där det var okej för manliga präster att vägra att arbeta med en kvinnlig präst. Vissa tankar tyder på att man lade till samvetsklausulen för att lugna kvinnoprästmotståndarna och när de alla så småningom hade gått i pension så skulle

²³ Ibid

²⁴ Hössjer Sundman, Bodil, 2008, s. 182

²⁵ Ibid, s. 118

klausulen vara överflödig.²⁶ Detta blev dock inte fallet. Klausulen användes istället för att diskriminera och motarbeta kvinnor. Alva Myrdal var kyrkominister på 1970-talet och 1972 uttalar hon sig om samvetsklausulens misslyckande:

”Det hör till en biskops ämbetsplikter – men också endast till hans, ej andras – att viga till präst, och detta, efter 1958 års lags tillkomst, utan könsdiskriminering. Det säger sig självt att ingen enskild, vare sig statsråd eller biskop, kan upphäva en lag, antagen av riksdag och kyrkomöte.”²⁷

1981 beslutar regeringen efter utredning att man ska ompröva samvetsklausulen. I utredningen fann man bland annat att det en gång högljudda motståndet numer var ersatt av ett utbrett tyst motstånd, som skedde mer indirekt. Tanken att kvinnoprästmotståndet skulle dö ut var alltså strängt felaktig, då det uppdagades att vissa präster i det närmsta skolade unga män i kvinnoprästmotstånd.²⁸

Man avskaffar samvetsklausulen och ersätter den aldrig med något, utan litar på att jämställdhetslagen skall vara glasklar. Men eftersom det fortfarande existerade en väjningsrätt som kyrkan försvarade inom ramen för åsiktsfrihet så fanns en del av motståndet ändå kvar. Tidigt på 1990-talet gör man ännu ett försök att släta över konflikten i kyrkan genom skriften ”Kyrka Ämbete Enhet” som tillkom efter olika samtal mellan grupperingarna. Den behandlas mer ingående senare i den här uppsatsen. Svenska kyrkan får nu stark kritik från flera håll, där man bland annat blir anklagade för att vara fega och inte våga sätta ner foten.²⁹ Detta resulterar i att man på 1990-talet skapar ett dokument som aspirerande manliga präster eller biskopar får skriva under där de intygar att de tänker samarbeta med kvinnliga kollegor.

I yttrandet om bland annat samvetsklausulen från 1981 så kan man också läsa om definitionen av vad en lag innebär. Det är mycket enkelt uttryckt att en lag skall följas så länge den inte är upphävd, vilket måste anses självklart. Det står också att en lag kan sättas åt sidan om den är i uppenbar strid med en annan, men ännu inte har hunnit upphävas.³⁰ Detta är alltså tanken när man upphäver samvetsklausulen eftersom den var i uppenbar strid med lagarna om diskriminering på grund av kön, en lag som också hade en högre ”valör” och därför var den som man skulle rätta sig efter. Däremot kan man också uppmärksamma att kyrkolagen lyder under svenska lagar, eftersom dessa har högre valör, men det var inte

²⁶ Ibid, s. 126

²⁷ Ibid, s. 128

²⁸ Ibid, s. 131

²⁹ Ibid, s. 133

³⁰ SOU 1981:14

direkt uttryckt vad som ingick under beteckningen kyrkolag, alltså vad man kunde besluta om och inte. Detta är såklart något som kunde göra att en del av kyrkans medlemmar kunde känna sig överkörda av riksdagens beslut i bland annat ämbetsfrågan. Riksdagen hade alltså den egentliga beslutanderätten över kyrkan eftersom denna stod i relation till staten. Det kom dock att regleras i viss mån när kyrkan skildes från staten år 2000.³¹

2.3 17-punkts-dokumentet och Exegetdeklarationen

I och med den debatt som blossade upp under 1930- och 40-talet och följde med in på 1950-talet så skapades på många håll inom Svenska kyrkan en stor spänning. Dekanen Gunnar Rosendal uttalade sig bland annat om kvinnlig prästvigning och kallade det en ”nullitet” som skulle göra att sakramenten saknade ”validitet”.³² De som motsatte sig kvinnliga präster kallade sig ofta för bibeltrogna och 1951 ger man ut en skrift som kallas exegetdeklarationen och som är undertecknad av professor Anton Fridrichsen från Uppsala universitet samt fem docenter från Lund och Uppsala. I den här deklarationen skriver man:

”Undertecknade, professorer och docenter i nya testamentets exegetik vid rikets båda universitet, förklara härmed såsom vår bestämda och på noggrann forskning vilande mening, att ett införande av s.k. kvinnliga präster i kyrkan vore oförenligt med nytestamentlig åskådning och skulle innebära ett avsteg från troheten mot den heliga skrift. Både Jesu apostlaval och Paulus ord om kvinnans ställning i församlingen äga principiell innebörd och äro oberoende av tidsbetingade förhållanden och åsikter. Det aktuella förslaget om att kvinnor skola få tillträde till prästämbetet i den svenska kyrkan måste därför sägas stöta på allvarliga exegetiska hinder.”³³

Lektor Erik Sjöberg framförde 1953 mycket kritik mot deklarationen. Det är mycket som är anmärkningsvärt, man säger sig vara grundad på ingående forskning men inga tydliga förklaringar till argumentet finns att hitta. Det är även viktigt att se att man använder sig av orden ”så kallade kvinnliga präster” vilket definitivt tyder på att man inte har respekt för ståndpunkten och nedvärderar kvinnorna. Man får även ett intryck att exegeterna sitter inne med en absolut sanning. Idag skulle det vara mycket upprörande för många om exegeter vid universitet gör ett liknande uttalandet där man så tydligt tar ställning i en trosfråga, att som vetenskapsmän säga att ”den heliga skrift” är ”oberoende av tidsbetingade förhållanden och

³¹ Svenska kyrkan regleras dock fortfarande i viss mån i Lagen om Svenska kyrkan, där man bland annat måste hålla sig kvar vid den Lutherska tron.

³² Irlinger, Irma, 2005, s. 114

³³ Ibid

åsikter” är oroväckande partiskt eftersom man då inte fokuserat på bibeln som litteratur utan som en helig skrift med en särskild status och ofelbarhet. Man förutsätter att kyrkan haft en obruten tradition och att Jesus haft en för alla tider giltig åskådning när han valde ut sina apostlar, vilket inte kunde anses bevisas i deklARATIONEN.³⁴ Denna kritik lyfts fram av fler exegeter, även Harald Riesenfeld som hade undertecknat deklARATIONEN men sedan ändrat sina åsikter.

1957 så tar kyrkomötet så ändå upp frågan om kvinnliga präster, trots många högljudda protester. En av de som jobbar hårt för att få kyrkan att säga nej är docenten Bertil Gärtner. Inför kyrkomötet så författar han alltså den skrivelse som undertecknas av 113 präster i Göteborgs stift som innehåller riktlinjer för kvinnoprästmotståndare och utförliga beskrivningar om vad inom kyrkan som anses lämpat för kvinnor. Bland annat så anser man att kvinnors arbete borde begränsas till sjukevård på sjukhus, hembesök, journalistik eller annan undervisning som till exempel studiecirkel eller föredrag. Kyrkomötet säger ändå ja till att öppna ämbetet och 1960 publiceras av de bibeltrogna då de 17 punkterna.

Dokumentet kom att bli urkunden för Synoden, den inomkyrkliga organisation som bildades på 1980-talet. De olika punkterna ger praktiska råd för hur manliga präster ska förhålla sig när de stöter på en kvinnlig präst eller någon som är för kvinnliga präster.³⁵ Man kan bland annat finna detta:

”2. Eftersom en kvinna icke förvaltar prästämbetet på Kristi uppdrag, kan en präst icke utföra prästerlig tjänst med henne, icke tjänstgöra vid samma gudstjänst, icke gemensamt delta i altartjänst, nattvardsfirande, kyrkliga förrättningar, vignings- och installationsakter, etc.”³⁶

Anmärkningsvärt är att skriften inte bara ger riktlinjer för hur präster skall bete sig, utan punkterna 10 och framåt gäller för lekmännen. Här uppmanar man bland annat till att utebli helt från gudstjänst om den leds av en kvinna, inte skicka sina barn till konfirmandläsning hos en kvinnlig präst, inte närvara vid förrättningar som leds av en kvinna och även stötta de lekmän eller anställda som ”får lida förföljelse eller ekonomiskt avbräck för sin trohet mot Guds ord.”³⁷ Man uppmanar i punkterna till rent tjänstefel för många anställda inom kyrkan, och ett förtryck och en öppen förföljelse vilket även det kan vara brottsliga handlingar. Ledamöter i domkapitlet uppmanas även de att vägra släppa igenom kvinnor som vill bli prästvigda. Man anser också att det endast är männen som har en kallelse och även är de

³⁴ Ibid, s. 115

³⁵ Ibid, s. 119

³⁶ Ibid, s. 123

³⁷ Ibid, s. 125

enda med ett samvete, de framställs i skrivelsen som de utsatta och som offer. Det finns även en punkt i programmet där man uppmanas frysa ut de biskopar som ställer sig bakom beslutet att prästviga kvinnor. Detta praktiserades så sent som 1991 i Göteborgs stift där man gjorde klart att om den nye biskopen var kvinnoprästförespråkare så skulle man mobba ut denne och se Bertil Gärtner som sin fortsatte andlige ledare.³⁸ De bibeltrogna har ofta fått rätt också när debatten fortsatt in på 1960-talet. 1964 tillsatte biskopsmötet en bibelkommission som sex år senare publicerade boken ”Bibelsyn och bibelbruk” där man noggrant bekräftade att ordningen med kvinnliga präster strider mot bibeln. Man kritiserade även statens inblandning i processen och uttryckte att kyrkan hade överrumplats av beslutet utan att ha haft ordentlig tid till samtal och reflektion.³⁹ Att frågan om ämbetet aktualiserades redan 1919, 40 år tidigare, var inget man ville kännas vid.

³⁸ Ibid, s. 127

³⁹ Ibid

3. Ledarskap och makt

Det är viktigt att kunna skilja på orden ledarskap och makt. Ett mycket användbart exempel är parkeringsvakter. De besitter i sig en stor makt när de beslutar om dina parkeringsböter men denna makt säger egentligen ingenting om deras ledarskapsförmågor. Ett annat vanligt exempel brukar vara att chefer gör saker på rätt sätt men ledare gör rätt saker.⁴⁰ Genom historien har synen på begreppet makt kommit att ändras något, men alla tre ”ansikten” existerar fortfarande idag. Det första är den betvingande makten. Det innebär bland annat att ta till negativ belöning såsom våld för att få sina arbetare att arbeta hårdare eller producera mer. Det finns även en kompensatorisk makt som är hyfsat vanlig i dagens samhälle. Här försöker man få sina anställda att arbeta mer eller hårdare genom att locka med högre lön, större kontor eller andra bonusar såsom status. Det tredje av maktens ”ansikten” är den betingade. Här fokuserar man mer på att leda genom motivation. Man försöker ändra tankemönstren eller inställning hos sina underordnade för att få dem att uppnå bättre resultat. I denna sortens maktutövning så ligger fokus ofta på den psykiska belöningen, ett moraliskt ansvar och vad man kallar för tjänande ledarskap.⁴¹ Svenska kyrkan lägger mycket fokus på den senare maktutövningen, vilket är både positivt och negativt. Det positiva är bland annat att man ger stort utrymme för en mångfald där man ändå enas kring en gemensam tro. Det negativa kan vara ungefär samma sak; man ger utrymme för en mångfald där det ibland händer att någon far illa på grund av en annans åsikt.

Tjänande ledarskap är något som uppmärksammats ända sedan tidigt 1980-tal när Robert K Greenleafs bok *Servant Leadership* kom ut på marknaden. Inom kyrkan kan man enklast jämföra modellen med till exempel den gode herden som tar hand om sina får eller såklart Jesus som tvättar sina lärjungars fötter. Greenleaf hävdade att en ledare som får sin personal att växa och mogna som människor och i sin tur bli tjänande mot sina medmänniskor, blir en framgångsrik ledare. Den viktigaste tanken bakom det tjänande ledarskapet är att de som är bäst lämpade som ledare är de som har tjänat andra själva. Ledaren ska först bära på en önskan att tjäna andra, sedan vilja bli ledare.⁴²

Inom ledarskapsutveckling så brukar man tala om fem olika delar som ska arbeta tillsammans i ett bra ledarskap. De är hämtade från bland annat något som heter Toyota-modellen och även från bibeln och Paulus brev.⁴³ Den första punkten är visionen. Vad vill

⁴⁰ Bolman, Lee, 2005, s. 401

⁴¹ Hansson, Per, 1991, s. 33

⁴² Greenleaf, Robert, 1977, s. 21

⁴³ Ingång, s. 34-37

man med sitt arbete och vad är målet? Detta kan gälla alltifrån besparingar till att starta upp nya ungdomsgrupper inom kyrkan. För att nå ett större mål, till exempel fler gudstjänstbesökare, så måste man ibland ha flera små mål på vägen. Dessa kan vara till exempel annonsering, nystart av olika grupper eller andra del-mål som kan öka intresset. Den andra delen av ett gott ledarskap är förmågan att uppfatta detaljer. En ekonomichef måste vara noggrann med detaljerna för att helheten ska gå ihop, likaså måste en god kyrkoherde kunna se till detaljer för att få ihop en levande och blomstrande församling. Att se den enskilda människan är av vikt för en god ledare inom kyrkan.⁴⁴ Framgångsrika företag är ofta noggranna med att alla anställda ska ha samma värderingar. Ett företag med en stark och tydlig värdebas blir till en trygg plats för sina anställda. Detta gäller även inom kyrkan, särskilt för de som är vigda till sitt ämbete eftersom de tar löften om att stå bakom kyrkans tro. Den fjärde komponenten är träning. Personal som inte får tillräcklig träning, övning eller utvecklingsmöjligheter stagnerar och detta drabbar till slut hela organisationen. Personal och chefer som inte får tillgång till att utveckla sitt ledarskap eller saknar ordentliga instruktioner för sina arbetsuppgifter faller snart i många gropar. Inom kyrkan är detta av vikt då man ibland talar om manligt och kvinnligt ledarskap och att de båda skiljer sig åt på grund av kön. Att fastna i sådana mönster kan även det vara förödande, vilket ska behandlas lite senare.⁴⁵ Den femte och sista delen hos en viktig ledare är att kunna utvärdera och lyssna till sina anställda. I detta ingår bland annat att våga möta konflikter, kanske innan de ens har uppstått, men även våga släppa sina anställda så att de får leda och tjäna varandra, som man kan läsa i Paulus brev där kristna skall bära varandras bördor.⁴⁶ Det finns även ledarskapsmodeller som talar om de fyra P:na; prestige, profit, personal och produkt. I motsats till det tjänande ledarskapet så har man här räknat in profiten som något att sträva efter, inte något som kommer automatiskt. Ledarskapet i kyrkan jämfört med företag kan beskrivas genom modellen nedan.

⁴⁴ Ibid, s. 17

⁴⁵ Ibid, s. 37

⁴⁶ Ibid

Kyrkan:	Medel: Pengar	Mål: Människor
Företag:	Medel: Människor	Mål: Pengar

4. Motiveringar för kvinnliga präster och församlingsledare

4.1 Inledning

Vi känner väl alla till uttrycket att det är segraren som får skriva historien, vilket så ofta påpekas när det handlar historiska händelser. Det är dock anmärkningsvärt att bibeln inte alltid behandlas på samma sätt eftersom den för många är en helig skrift. När kanoniseringen skedde i slutet av 300-talet så är det av vikt att lyfta fram konflikterna bakom detta, konflikter som handlade om vem som stod för den ”rätta” tron i kyrkan eller inte. Feministiska teologer betonar att det urval som gjordes bland de skrifter som var viktigast bidrog till en marginalisering av kvinnor i skriften och blev även ett politiskt ställningstagande för att undvika kvinnligt ledarskap i kyrkan, samt slå ner det som redan fanns.⁴⁷ De som förespråkade kvinnligt ledarskap i den tidiga debatten ansåg att Maria Magdalena, Salome och Marta var lika mycket apostoliska lärjungar som någon annan. Här hänvisar man till bland annat Romarbrevet 16 där Paulus hälsar till flera kvinnor med samma uppdrag som honom själv, eller Galaterbrevet 3:28 där alla kristna förklaras lika i Kristus.⁴⁸ Föregångare till kanoniseringen och debatten som Tertullianus var en del av visar tydligt att man attackerade detta kvinnliga ledarskap, trots att Paulus i sina brev uttryckt vad vi får uppfatta som ett gillande. Tertullianus har bland annat kallat kvinnor för roten till all synd och självaste djävulens inkörsport, för att få medhåll av till exempel Hieronymus som anser kvinnor vara roten till allt kätteri.⁴⁹ Mot en sådan bakgrund, som fylldes av konflikt och redan då ett sökande efter en äkta och genuin kristendom som kanske aldrig funnits så ställs vi inför vad Schüssler Fiorenza kallar en ”misstänksamhetens hermeneutik”.⁵⁰ Det är ett stort misstag att tolka de (få) bibeltexter som talar om kvinnors underordning som de mest sanna, eftersom man inte kommer ifrån att konflikter inom kyrkan har speglat mycket av urvalet som skedde. En fullvärdig historisk konstruktion av kvinnor inom den tidiga kyrkan kan inte göras utifrån bibeln, men bibeln innehåller fortfarande den intressanta ställningen att innehålla så kallade argument för båda sidor av debatten. Schüssler Fiorenza intar ståndpunkten, tillsammans med flertalet andra exegeter, att Paulus brev inte tecknar någon fullständig bild över hur den första kristna missionsrörelsen eller

⁴⁷ Schüssler Fiorenza, Elisabeth, 1983, s. 74

⁴⁸ Ibid, s. 75

⁴⁹ Ibid, s.76-77

⁵⁰ Ibid

församlingarna såg ut, utan endast skissar stora drag. Därför ska man heller inte dra gudomliga sanningar ur materialet.⁵¹ I apostlagärningarna kan vi läsa om endast de händelser eller personer som var relevanta för berättandet. Inga kvinnor omnämns bland de ursprungliga apostlarna eller bland församlingarna i Antiochia eller Jerusalem. Däremot kan man titta på de kvinnor som faktiskt nämns i Paulus brev och se att de fanns några han i alla fall nämnde och arbetade med som verkar haft en likvärdig status med männen och honom själv.⁵²

4.2 Ämbetsfråga eller ordningsfråga?

När man ger sig in i diskussionen om olika argument för eller emot kvinnor i prästämbetet så finner man nog snart att det kan sägas handla om två skilda avdelningar. En, där man talar om kvinnans rätt till alla yrken och jämställdhet mellan könen och en, där man talar om kyrkans rätt att utestänga kvinnor från ämbetet eftersom det inte anses ha någon grund i evangelierna. Så när riksdag och regering kommer med en utredning 1950 så är det flera som anser att de inte kan uttala sig i frågan eftersom det handlar om tro, inte svensk lag. Enligt den reformatoriska utläggning som Luther gjorde om bland annat det allmänna prästadömet så hittar vi dock intressanta synpunkter. Luther hade en stark tro på det allmänna prästadömet och vår likhet inför Gud och Kristus i dopet. Jesus är översteprästen och vi är hans undersåtar som blivit befallda att predika, be för vår nästa och offra sig själv till Gud. Han betonar att när man ser på en kristen, så är denne varken man eller kvinna, dräng eller herre, gammal eller ung, precis som Paulus skriver i sina brev om vår likhet genom dopet.⁵³ Så genom dopet äger alltså både män och kvinnor tillträde till prästämbetet.⁵⁴ Men Luther trycker också hårt på skillnaderna mellan det allmänna prästadömet och att överlämna prästerliga befogenheter till en eller flera utvalda. Det är här argumenten om vilka som egentligen har rätt att tala i församlingen kommer fram. Det är en självklarhet, å ena sidan, att kvinnan kan predika, men å andra sidan anser Luther att mannen är mer kapabel till det, han äger oftare de naturliga gåvor i tal som krävs.⁵⁵ När han så talar om 1 Korinthierbrevets text om att kvinnorna skall tala i församlingen så argumenterar han för att kvinnorna ska tala om det är män där som är bättre lämpade att tala. Det Paulus alltså skrev om var en ren lämplighetsfråga. Luther fastslår alltså att det inte är skillnad i status på mannen och kvinnan, mannen är bara mer lämpad eftersom han är mer

⁵¹ Schüssler Fiorenza, Elisabeth, 1983, s. 179

⁵² Ibid, s. 180

⁵³ SOU 1950:48, s. 65

⁵⁴ Ibid, s. 66

⁵⁵ Ibid

van att vistas ute i samhället och bland folkskaror, medan kvinnans område är i hemmet, och där har hon full möjlighet, eller plikt, att förkunna, undervisa och be.⁵⁶

Från ett historiskt perspektiv så ser man en röd tråd i utvecklingen av synen på kön och ämbete. De första kristna skapade redan då stor uppståndelse med vilka positioner de tillät kvinnor ha i sina församlingar. Under de första århundraden hade kvinnor en väldig undanskymd roll som mest tog plats i hemmet, men i de kristna församlingarna sågs människor med en, för den tiden, stor jämlikhet. Vi kan även se dessa revolutionerande tankar hos Luther, han har aldrig hört en kvinna predika, eftersom det var en omöjlig tanke i övriga samhället på 1500-talet, men han kan mycket väl tänka sig det, vilket var revolutionerande och upprörande för många då. Likaså skedde under början av 1900-talet. Kvinnor började mer och mer komma ut i arbetslivet och fick rösträtt och andra friheter, men när regeringen föreslår att öppna prästämbetet så möts man av motstånd. Varje gång kvinnor önskar få den verkliga enhet i Kristus som evangelierna talar om så uppstår en kamp. Med denna röda tråd vill jag visa på hur man inte helt korrekt kan säga att kyrkan har någon sorts ur-syn på kvinnor som är möjlig att gå tillbaka till. Kyrkan existerar inte i ett historiskt vakuum utan har ända sedan starten följt med i tidens strömningar, vilket är viktigt att komma ihåg.

Biskopen Helge Ljungberg från Stockholms stift uttalar sig på allmänna kyrkomötet 1957 om kvinnans rätt till ämbetet. Han ser skiljelinjen mellan ordningsfråga och ämbetsfråga, och menar på att ämbetsfrågan är det huvudsakliga och att bibeln är tydlig på detta, ämbetet med präster är ett måste. Däremot ser han att ordningsfrågan är svårare, huruvida det innefattar både män och kvinnor. Han ser svåra tolkningsfrågor i detta, och att man även måste försöka utreda vad som är giltigt för all tid inom kyrkan och vad som inte är det.⁵⁷

Mer om detta i Bo Giertz anförande som tas upp senare.

När man ska motivera kvinnor som ämbetsinnehavare utifrån bibelns texter så använder sig många av särskilt tre texter: Romarbrevet 16:1-2, 1 Timotheosbrevet 3:8-11 och 1 Timotheosbrevet 5:3-13. I Timotheosbrevet innehåller alltså både förbudet för kvinnor att undervisa i 2:12 och i 3:8-11 kan man tydligt se att kvinnor antas vara medhjälpare på samma sätt som män. Men vi ska börja med att titta på texten från Romarbrevet som handlar om Foibe.

Foibe har blivit sänd till församlingen med brevet från Paulus, och hon tjänar annars församlingen i Kenchreai. I den grekiska texten läser man att Foibe är *diakonos*, en titel som

⁵⁶ SOU 1957:48, s. 69

⁵⁷ Allmänna kyrkomötets protokoll, 1957, s. 42

Paulus även använder om sig själv och andra (1 Kor 3:5, 2 Kor 3:6, 6:4).⁵⁸ I Filipperbrevets inledning kan vi även läsa att en *diakonos* hade någon sorts ämbete i den lokala församlingen. Forskningen har inte kunnat komma fram till vad man exakt hade för uppgifter under det första århundradet när man hade denna roll, men drar man slutsatser av Foibes uppgift att leverera brevet och även från det faktum att hon kallas *prostatis*, välgörare, för Paulus själv så har hon haft någon sorts viktig position.⁵⁹ En *prostatis* kännetecknas som en sorts välgörare eller beskyddare, alltså var Foibe antagligen en förmögen kvinna med högre social status än vad Paulus hade.⁶⁰ Termen *diakonos* är däremot en maskulin term, och syftar alltså inte på det ”diakonissa” vi ibland använder oss av inom kyrkan. Diakonissor som särskilt yrke för kvinnor dök upp först under 300-talet.⁶¹ I bibel 2000 har man valt att använda sig av termen ”tjänar församlingen” istället för att översätta med diakon eller diakonissa.

Origenes skriver i sin kommentar till raderna om Foibe att det blir tydligt att det finns apostoliska motiveringar bakom utnämningar av kvinnor till *feminas ministras*, kvinnliga tjänare, eftersom många kvinnor gjorde så mycket gott för sina församlingar.⁶² Vissa kommentarer hävdar att Origenes här syftar på att andra kvinnor borde ta efter Foibe och hålla hennes goda leverne som förebild, andra säger att det Origenes syftar på är kvinnors lika ställning i status i församlingen, och att de även var med vid dop och andra handlingar.⁶³ Teologen Pelagius som var verksam på 400-talet skriver även han om det märkvärdiga i att Foibe lyfts fram med så varma ord av aposteln. Pelagius skriver att det i öst inte var ovanligt med kvinnor som döpte andra kvinnor, eller som hade hand om privat undervisning i sina hem, och även var ”ordets apostlar”, alltså predikade.⁶⁴

I 1 Tim 3:8-11 så råder en bred konsensus bland exegeter och forskare att brevet är skrivet av en efterföljare av Paulus, som vill föra vikten av traditionen vidare. Man har diskuterat om det är fruarna till församlingsledarna (i grekiska texten *diakonoi*, i bibel 2000 översatt ”församlingsledare”) som åsyftas när man nämner att även kvinnor ska uppträda värdigt, eller om det är kvinnliga församlingsledare. Mycket talar för att det gällde just kvinnliga församlingsledare eftersom det är så de benämns även i de tidiga kommentarerna.⁶⁵

⁵⁸ Madigan, Kevin, 2005, s. 12

⁵⁹ Ibid, s. 13

⁶⁰ Ibid

⁶¹ Ibid

⁶² Ibid, s. 14

⁶³ Ibid

⁶⁴ Ibid, s. 17

⁶⁵ Ibid, s. 18

Kyrkofadern Johannes Chrysostomos skriver bland annat att han inte tror att författaren talar om kvinnor i allmänhet, utan om församlingsledare i synnerhet, både manliga och kvinnliga. Han ansåg även att de skulle vara gifta, precis som männen.⁶⁶ Andra kyrkofäder väljer att fokusera sina kommentarer på kvinnliga ledares uppgift att tjäna församlingen, inte bryta förtroenden och att avvärja bråk och meningsskiljaktigheter.⁶⁷ Det fanns även teologer som Ambrosiaster som under de första århundradena ansåg att det inte fanns motiveringar för kvinnor som ledare, eftersom det i Apostlagärningarna, till exempel, är sju män som väljs som särskilda tjänare (diakoner) för församlingen. Alltså fanns det kvinnor med särskild ställning men inga som var värdiga eller kapabla att inneha en sådan position. Andra äldre teologer, som Pelagius, trycker på vikten av att församlingsledarna levde rätt och rent. De skulle vara kyska, och han anser att det i den västliga kyrkan inte finns några *diakonoï* utan att de endast finns kvar i den östra kyrkan.⁶⁸

I 1 Tim 5:3-13 så kan man läsa om ordningen för att ta hand om änkor. Denna perikop är viktig för att visa på status och liv bland mestadels äldre kvinnor. Man uppmuntrar till att uppskatta kvinnornas roll eller ”karriär” som mor och fru, och allt det goda kvinnorna skulle göra i Kristus för sin församling. Det som man främst framhåller som förkastligt är kvinnor som skvallrar eller ägnar sig åt onödigt prat, något som i alla tider framhållits som fult eftersom det ofta är sådant prat där män utesluts.⁶⁹ Det som också uppmärksammas i den här texten bland tidiga uttolkare såsom Teodor av Mopsuestia är att man uppfattat det som att kvinnor inte skulle kunna bli diakonissor eller församlingsledare före 60 års ålder.⁷⁰

Det finns även texter där vi kan läsa om kvinnor under benämningen *presbyteræ*, äldste i femininum. Den grekiska böjningen gör det i vissa fall oklart om det handlar om en kvinna som är äldste i någon sorts maktposition, fru till någon som är äldste eller endast en vis, äldre person. Det finns olika inställningar till kvinnor som äldste i en maktposition, vissa grupperingar verkade ta de för givna medan vissa arbetade mot en sådan tradition.⁷¹ Ett koncilium under 400-talet behandlade i viss mån frågan om kvinnliga äldste, och avvisade idén att man skulle tillåta sådana utnämningar i församlingarna.⁷² Detta kan även hänga ihop med hur änkor skulle behandlas, eftersom man inte vet om det endast är äldre kvinnor rent generellt som åsyftas, och då reglerna kring hur en änka skulle behandlas var på sina ställen

⁶⁶ Ibid, s. 19

⁶⁷ Ibid, s. 21

⁶⁸ Ibid, s. 20

⁶⁹ Ibid, s. 21

⁷⁰ Ibid, s. 22

⁷¹ Ibid, s. 163

⁷² Ibid, s. 164

strikt. En biskop på Cypern, Epifianus, rapporterar på 300-talet om församlingar där kvinnor har stort inflytande och man lägger vikt vid Mirjam som profetissa och även hyllar Eva som såg till att få kunskap.⁷³ Detta argument kan även kopplas till den naturreligion man ofta ägnade sig åt innan kristendomen spreds, där man dyrkade gudinnan och livgiverskan som det heliga.⁷⁴

4.3 Överordnade texter

Vid det allmänna kyrkomötet 1957 satt flera lekmän och biskopar som stod bakom ordningen med kvinnliga präster, däribland professor Åke Hassler, professor John Gerleman, fröken Eva Junker, Ivar Stendahl, med flera statsråd i spetsen, och några biskopar, däribland ärkebiskop Yngve Brilioth. De huvudsakliga texter från nya testamentet som diskuterades på kyrkomötet 1957 kom ifrån Paulus första brev till Korinthierna och Efesierbrevet 5:23 som är en så kallad underordningstext. Hur man använder dessa texter i debatten bestreds kraftigt. Stefan Oljelund som var med som lekman från Göteborgs stift ansåg bland annat att man gjorde fel när man använde de skillnader som fanns mellan manligt och kvinnligt inom kristendomen till att gälla hela samhället och ämbetet, han ansåg att dessa skillnader endast blev tydliga i till exempel äktenskapet och hemmet. Han påpekar även att texterna som helt plötsligt blir av yttersta vikt i debatten mycket sällan används för övrigt i kyrkan. De ingår inte som predikotexter och har därför ingen särskild ställning i undervisningssyfte. Oljelund ställer också den direkta frågan till biskoparna i Göteborg och Växjö, samt domprosten i Växjö, om de anser att kyrkan tycker att samhället och den nutida samhällsutvecklingen är okristlig eftersom staten yrkar på likställighetslagen och kvinnans rätt. Flera under mötet uttrycker också sin åsikt om att den bibelsyn som förs fram av motståndarna till ordningen är bokstavlig och att de har en ämbetssyn som inte är evangelisk överhuvudtaget, och inte heller luthersk.⁷⁵

Vad som är en så kallad luthersk eller evangelisk-luthersk bibelsyn är något som antagligen kan diskuteras in i det oändliga, men det som kan sägas vara normen är att det är det som driver Kristus och frälsning genom honom som är det centrala. Det som förkunnar Kristus har auktoritet, och det som kan hänföras till enskilda apostlar, till exempel Paulus, äger inte större auktoritet. Dock så är det som kan hänföras till apostlarna ändå grundläggande i tron.⁷⁶ Att uppfatta hela bibeln som lag eller lagiskt evangelium är inte korrekt, enligt

⁷³ Ibid, s. 165

⁷⁴ Goldman, Anita, 1999, s. 22

⁷⁵ Allmänna kyrkomötets protokoll, 1957, s. 37

⁷⁶ Hildebrand, Karl-Gustaf, 1958, s. 168

Hildebrand, utan en moralisk lag står över denna och utgörs av de tio buden och kärleksbudet som övergripande ramverk.⁷⁷

Man kan också tala om en gudomlig rätt och en kyrklig eller mänsklig rätt. Den gudomliga rätten är oföränderlig och nedlagd i Kristus och i evangelierna, medan den mänskliga eller kyrkliga rätten är skapad av människor och inte given för alla situationer i all framtid.⁷⁸ Som exempel på en svårtolkad situation passar just Paulus ord i 1 Korinthierbrevet in, där han menar på att det är Herrens bud att kvinnorna skall vara tysta i gudstjänsten. Är det gudomlig rätt, ett Herrens bud, eller är det mänsklig rätt, något som Paulus anser? Ett annat exempel är sakramenten, dop och nattvard, som är baserade på gudomlig rätt, eftersom de instiftas av Gud själv och bär på ett löfte.⁷⁹ Från denna sida kan man även argumentera att även ämbetet så är mänsklig rätt, något som aldrig instiftats av Gud, och därför föränderligt. Detta leder bland annat Luther in på sin teori om det allmänna prästadömet bland alla döpta, alla har en möjlighet att förkunna och förrätta men endast ett fåtal ska ha det som särskild uppgift. Den evangelisk-lutherska teologin finner det inte logiskt att Jesus bara skulle tillåta män som apostlar eller präster eftersom detta strider mot Guds suveränitet och frihet.⁸⁰ Vad gäller Luthers egen åsikt i frågan så har det tidigare i uppsatsen lagts fram en grovt målad bild av hans, för sin tid, utmanande och radikala bild på kvinnan. Han ansåg det inte omöjligt i teorin att en kvinna undervisade en församling, men man får inte glömma att Luther ändå utgår ifrån en tidstypisk bild av kvinnans roll i samhället. Luther ser på det hela ur en lämplighetssynpunkt, kvinnor hade barn och hem att sköta, svaga röster och så vidare. Hon var helt enkelt inte riktigt lämpad i praktiken. Men då dessa åsikter hör ihop med den för-kopernikanska världsbild Luther besatt i övrigt så behöver vi inte överta dem, utan endast fokusera på hans evangeliska grundsyn.⁸¹ Det som även diskuterades under kyrkomötena och ute i samhället under denna tid var biskoparnas roll, eftersom man i Augsburgska bekännelsen kan läsa om hur biskoparna skall stå för en kyrka som inte splittras i sakfrågor, utan har evangeliet som ständigt fokus.⁸² Biskoparnas domsrätt i frågan kan argumenteras vara en mänsklig rätt, de har ingen gudomlig rätt, som till exempel påven skulle kunna ha, enligt den evangelisk-lutherska traditionen, och därför är inga beslut fattade tidigare (av exempelvis Paulus) gudomliga och oföränderliga.⁸³ Paulus förbjuder kvinnorna

⁷⁷ Ibid, s. 170

⁷⁸ Ibid, s. 172

⁷⁹ Ibid, s. 176

⁸⁰ Ibid, s. 182

⁸¹ Ibid, s. 184

⁸² Aurelius, Carl Axel, 2003, s. 151

⁸³ Hildebrand, Karl-Gustaf, 1958, s. 175

att tala i församlingen trots att han måste vetat om att till exempel Filippos fyra döttrar profeterade och att Joel skrev att den helige Ande skulle komma över unga kvinnor. Detta skulle då tala mer för att det är något specifikt som blivit fel med läran i Korinth och därför måste den stoppas.⁸⁴

Giertz var en av de som ansåg att man inte kunde dra någon tydlig gräns mellan det som ansågs vara en ordningfråga, ämbetsfråga, gudomlig rätt eller mänsklig rätt. Det han kallar frälsningsfrågorna hänger nära samman med den gudomliga rätten. Frälsningsfrågor skulle generellt kunna anses vara för all framtid besvarade, enligt den gudomliga rätten.⁸⁵ Eftersom bibeln själv inte gör denna uppdelning klart och tydligt så kan inte heller kyrkan göra den idag.⁸⁶

⁸⁴ Ibid, s. 189

⁸⁵ Giertz, Bo, 1981, s. 7

⁸⁶ Ibid

5. Motiveringar mot kvinnliga präster, församlingsledare och biskopar

5.1 Inledning

När man talar om ämbetssynen i Svenska kyrkan så kan man säga att det finns delar som förenar och delar som splittrar. Ämbetet i kyrkan är tredelat, med biskop, präst och diakon, där alla har olika uppdrag inom samma ämbete. Man säger att syftet är att människor skall rustas för tjänst, vittnesbörd och tro för att gå ut i världen och rötterna till detta ämbete finns i Nya testamentet. Apostlarna tog där emot en sändning från Gud att föra vidare till kommande generationer, men man anser att ingen ämbetsutformning i någon kyrka kan sägas helt motsvara det som står i Nya testamentet.⁸⁷ Att påstå att det finns en något som kan vara en korrekt ideologisk konstruktion av kyrkan är vetenskapligt direkt felaktigt.⁸⁸ Flera olika sociologiska modeller har utvecklats för att försöka förstå och upptäcka nya delar av den tidiga kristna rörelsen, eller sekten som man också kan kalla den, bland annat av Gerd Theissens och John Gager.⁸⁹ Den dominerande modellen gör det tydligt att det skedde en gradvis patriarkalisering av kyrkan där man gick från karismatiska ledare till prästämbete, paulinism till tidig katolicism, och från en jämlik karismatisk struktur till kejsar Konstantins hierarkiska kyrkokonstruktion.⁹⁰

Det uppstod på 1950-talet protester inom kyrkan när man valde att öppna ämbetet för kvinnor, så därför tillsatte biskopsmötet en utredning 1964-1970 som skulle ta en större hänsyn till hermeneutiken, vilken man ansåg hade kommit i skymundan. Denna kommission fann då att ett prästämbete endast för män hade hävd från vad man kallade urkristendomen och kunde också stödjas av ord i nya testamentet som ansågs vara auktoritativa. Man erkände dock att man inte ville begränsa kvinnors roll i församlinglivet eftersom även detta skulle vara att lämna centrala ideal och värderingar.⁹¹

Att prästviga kvinnor saknar alltså grund i bibeln och det är därför det saknar validitet, något som inte är på uppdrag av Kristus kan inte godkännas. Sakramenten saknar då grund och är alltså inte utförda, de är tomma handlingar, och något som sker i olydnad mot Guds vilja.⁹²

Något som diskuteras mellan grupperingarna för och emot kvinnliga präster i Svenska kyrkan är bland annat Rom 14:23: Allt som inte sker i tro är synd.⁹³ Detta skapar en spricka i

⁸⁷ Kyrka ämbete enhet, 1993, s. 13

⁸⁸ Schüssler Fiorenza, Elisabeth, 1992, s. 92

⁸⁹ Ibid, s. 100-102

⁹⁰ Ibid, s. 103

⁹¹ Kyrka ämbete enhet, 1993, s. 15

⁹² Ibid, s. 32-33

⁹³ Ibid, s. 25

gudstjänstgemenskapen där en minoritet känner sig åsidosatt eller utesluten på grund av deras tro. Därför lades förslag fram om att Svenska kyrkan måste omfamna sin mångfald på ett annat sätt, nämligen genom att ge minoriteten mer handlingsutrymme så att de skulle få behandla och arbeta med frågan utan att de kände sig kränkta i gudstjänsten, med andra ord så ville man till exempel att samvetsklausulen skulle bestå.⁹⁴ Det är lätt att konflikt uppstår eftersom Svenska kyrkan bland annat motiverar kvinnor i ämbete med ämbetets enhet, diakon, präst och biskop hör ihop i ett och samma ämbete och därför kan man inte tillåta kvinnor i endast det ena, diakon.⁹⁵

5.2 Anton Fridrichsen, Bo Giertz, Bertil Gärtner och Synoden

Anton Fridrichsen var en norsk professor som var anställd vid Uppsala universitet från 1928. Han ansågs vara en framstående liberalteolog, men uttryckte också sin åsikt att exegetiken borde stå i kyrkans tjänst; den skulle tjäna kristendomen och kyrkan.⁹⁶ Han dömde inte ut vetenskaplig teologi – snarare tvärtom – men han ville också sätta ljus på evangeliets troskraft och tron som en historisk verklighet, endast då kunde evangeliet verkligen förstås.⁹⁷ I våra dagar är det en aning oseriöst av en teolog anställd vid ett universitet att i sin tjänst uttala sig på det här sättet, något som kanske även då skulle komma att fälla några av Fridrichsens argument. Samtidigt var han kritisk mot främst tre saker i senare dagar, liberalteologin och dess dåliga förkunnelse, det moderna samhällets individcentrering och det högkyrkligas ämbetsromantik som tydligt vände det lutherska arvet ryggen.⁹⁸ Man kan återge fyra punkter som också skulle komma att vara typiska för Fridrichsens teologi och som skulle präglade debatten som fördes om ämbetet på 40- och 50-talen.

1. Att lyfta fram enheten i de nytestamentliga texterna var av stor vikt och att fokusera snarare på den än på mångfalden, vilket resulterar i att Johannes, Jesus och Paulus blir bärande, och så även apostolatet.
2. Man börjar forska kring en urkyrka och kyrkan som något som fanns före anhängarna, kanske till och med innan Kristus kom till jorden.
3. Man lyfte fram att det var viktigt att återge allt i nya testamentet så tidstroget och historiskt rätt som möjligt, detta innebar då att man gärna lade försök att tillämpa texterna i nutiden på ett modernt sätt åt sidan.

⁹⁴ Ibid, s. 26

⁹⁵ Ibid, s. 28

⁹⁶ Borg, Annika, 2004, s. 92

⁹⁷ Ibid, s. 93

⁹⁸ Ibid, s. 94

4. Dessa punkter tillsammans driver så Fridrichsen till att i stort sett överge en historisk-kritisk hållning och källkritiken. Han menade på att många av texterna var historiskt korrekta tolkningar av verkliga händelser.⁹⁹

Som nämnts tidigare så växte under denna tid en högkyrklighet fram i Sverige, och även om Fridrichsen uttalat sig emot denna så är det av just denna grupp som hans åsikter omfamnas särskilt. Det är väl ingen överraskning att kyrkan har lite eller inga problem med att ta emot åsikter som de själva ju redan står för, tron att bibeln är i stort sett ett historiskt dokument. Synoden är en inom-kyrklig rörelse som bland annat verkar för att göra det enklare för bibeltrogna att bli präster och argumenterar starkt för att ekumeniken får lida av ordningen med kvinnliga präster.

Bo Giertz (1905-1998) var under 1938 års kyrkomöte (som behandlade en motion om att öppna ämbetet) kyrkoherde i Torpa. Han skrev då en artikel om sin position i frågan. För det första förklarar han, som sagts tidigare, att prästämbetet inte är en rättighet för någon, inte heller mannen, utan en oförtjänt gåva av Gud. När kvinnor då ställde krav på att få bli vigda så var detta i sig okristligt; riktiga kristna ställde inte krav utan såg sig som benådade syndare. Ett sådant argument var såklart ett slag mot hela kvinnorörelsen, eftersom den ogiltigförklarades totalt; den handlade ju om krav. När en människa så känner en prästkallelse så är detta den inre kallelsen, men den måste bekräftas utifrån för att vara giltig, vilket ju inte var möjligt för kvinnor, och därmed är kvinnors inre kallelse felaktig. Det ger resultatet att kvinnor i viss mån omyndigförklaras som kristna, de kan inte tolka sina egna inre upplevelser rätt.¹⁰⁰ Giertz ser absolut inte prästämbetet som ett statligt reglerat yrke (vilket det på denna tid också var, tillsammans med det kyrkliga) men han lägger däremot gärna feminism och jämställdhet i kategorin politik, vilket gör det till en omöjlighet att bestrida hans argument utifrån det ljuset.¹⁰¹ Öppnandet av ämbetet blir till en motsättning mellan kvinnorätt och kyrka. Giertz är mycket angelägen om att lyfta fram diakonissornas plats i kyrkan, och menar på att detta ämbete är särskilt kvinnans, eftersom det förordas i den gammalkyrkliga traditionen, kvinnor med en prästkallelse behöver ”vridas rätt” i sin syn på vad de vill. Återigen omyndigförklaras kvinnor och deras vilja och kallelse.¹⁰²

Bo Giertz var biskop i Göteborgs stift 1949-1970 och när han pensionerades började han bland annat arbeta med sin översättning av nya testamentet som var klar 1981 (alltså

⁹⁹ Ibid, s. 95

¹⁰⁰ Hössjer Sundman, Bodil, 2008, s. 186

¹⁰¹ Ibid

¹⁰² Ibid, s. 187

samtidigt som NT81 kom ut). Han skulle komma att efterträdas som biskop av Bertil Gärtner. I *Förklaringar till nya testamentet* kan vi bland annat läsa hans utläggning om 1 Kor 14:34-38. Paulus skriver i sitt brev att kvinnorna i Korinth har talat och undervisat i gudstjänsten, vilket inte kunde tillåtas. Giertz påpekar att Paulus ju redan har sagt att det är okej för en kvinna att profetera och leda bön i en gudstjänst, bara hon följde reglerna för vad som var passande.¹⁰³ Paulus ord i kapitel 11 ska tydligen tyda på att kvinnor får undervisa och tala vid mindre sammankomster, men att det fanns en norm ”i alla kristna församlingar” att kvinnor inte tilläts profetera eller liknande vid en huvudgudstjänst.¹⁰⁴ Att detta var en norm måste få bestridas. Att kvinnor inte får tala i gudstjänsterna är en direkt motsägelse till kapitel 11, där kvinnorna får be och profetera så länge de täcker huvudet, vilket var en kulturell tradition under denna tid. Paulus trycker också på argumentet att vi alla är ett i Kristi kropp vid flera tillfällen. Paulus hälsar också vid flertalet tillfällen till kvinnor som Foibe, Prisca och Junias som alla var ledare av församlingar eller hade samma missionärsauktoritet som Paulus själv.¹⁰⁵

När debatten togs upp i allmänna kyrkomötet 1957 så yttrade sig Bo Giertz om hans syn på frågan. Tisdagen den 1 oktober talar han bland annat om tidsandan och vikten av att hålla sig till traditioner. Han tar upp den tyska kyrkan under 30-talet som exempel där man böjde sig för opinionen och följde folkrörelser, vilket resulterade i en slapphänthet mot nazismen, det är denna ton han slår när han går in på argumenten om varför kyrkan inte skall tillåta kvinnor att förvalta sakramenten.¹⁰⁶ Han menar vidare att självklart kan all kyrkolag inte sägas vara bibelns lag, men den ska vila däri, och det är här han inte ser något stöd för ämbetets öppnande. Här lyfter han återigen fram sin tro att Paulus genom sina ord i 1 Kor visst förbjuder kvinnan från att predika, även om han förstår att många av teologerna i utredningsgruppen inte ser det på detta vis.¹⁰⁷

Det som stora delar av debatten handlade om denna dag var vad som var lag och ordning och inte, och vilket man skulle rätta sig efter. Giertz lyfter i sitt anförande fram begreppet adiafora. Detta används i den lutherska traditionen som beteckning på mänsklig rätt. Man frågar sig vart gränsen går i detta, men för många på mötet, så även Giertz, är den klar eftersom Paulus avslutar sin perikop med att skriva ”Vad jag skriver är Herrens bud”.¹⁰⁸ Att då göra skillnaden på vad som är ett tidsbegränsat bud och vad som inte gäller i vår tid blir

¹⁰³ Giertz, Bo, 1984, s. 400

¹⁰⁴ Ibid

¹⁰⁵ Schüssler Fiorenza, Elisabeth, 1992, s. 70

¹⁰⁶ Allmänna kyrkomötets protokoll, 1957, s. 45

¹⁰⁷ Ibid, s. 47

¹⁰⁸ Ibid

en utmaning. Giertz menar på att man ofta tydligt kan se vad som uppfattas på vilket sätt, till exempel de mosaiska renhetsbuden, att avstå från blodmat och så vidare som inte gäller oss idag. Han menar att det som är tidsbestämt också för oss än idag är tankar som inte bara berör människor utan även uppfattas som Gudstankar, de har sitt ursprung inte bara i sin samtid utan även i Gud.¹⁰⁹ Så skulle det alltså vara med Paulus perikop och utväljandet av endast manliga apostlar till exempel.

Att historien och det som Paulus skrev skulle vara resultat av en patriarkalisering, som vi hört bland andra Schüssler Fiorenza hävda, avfärdas också i hans anförande denna dag. En kristen syn på man och kvinna ska även hålla för sant att mannen skall offra sig för sin hustru så som Jesus offerar sig för församlingen. Att då förkasta aposteln Paulus ord skall vara som att förkasta Jesus själv.¹¹⁰

1958 kommer första upplagan av Bo Giertz 23 teser om kvinnor i prästämbete och bibeln. I den lägger han fram sina argument eller åsikter om sin syn på saken. I tes nummer två skriver han om bibelsyn och bibelbruk. Kyrkan måste gå till skriften för att söka vägledning och svar på sina frågor, och det är endast den som verkligen ställer sig under bibelns auktoritet som kan förstå texterna rätt. Detta gör att det till exempel riksdag och regering bestämde om kvinnors rätt till ämbetet blir ogiltigt, eftersom de inte får anses tillräckligt kunniga. Argumentet kan även framföras mot kvinnorna själva eftersom de inte ställer sig underordnade till männen som de uppmanas till i bibeln, enligt Giertz.¹¹¹ I tes fem argumenteras för vilken sorts trohet mot bibeln man borde besitta, bland annat att endast den som uppriktigt vill ha Ordet som ledsagare genom livet och uppriktigt vill förstå dess budskapet, oberoende av samhällets värderingar eller åsikter, kan förstå det som verkligen står.¹¹² Det är anmärkningsvärt att Giertz menar på att apostoliska förmaningar oftast är av en sådan art att de ska gälla alla kristna i alla tider. Kvinnor ber inte med huvudet täckt och lydiga och dugliga slavar är ingenting som förkunnas i våra kyrkor längre, vilket gör att de apostoliska uppmaningarna tappar i värde, även om de exempel som ges här kanske inte har samma slagkraft som orden om kvinnors underordning (vilket i sig är anmärkningsvärt).¹¹³ Det råder ingen större tvekan om att de som styrt kyrkan också haft makten att föra fram den debatt som känts viktigast och kunnat gynna mest; kvinnor i viktiga positioner är ingen större debatt i bibeln men den ges ett oerhört utrymme allt från 1800-talet och framåt.

¹⁰⁹ Ibid, s. 48

¹¹⁰ Ibid, s. 49

¹¹¹ Giertz, Bo, 1981, s. 5

¹¹² Ibid, s. 7

¹¹³ Ibid

Giertz tar tidigt ställning och säger att frågan om kvinnor i prästämbetet inte kan avfärdas direkt, utan måste prövas utifrån det bibliska materialet, och då analysera om det är en ordningsfråga för den kristna kyrkan eller om det är endast en ämbetsfråga. Han menar också på att man inte kan bedöma frågan med ”färdiga teser” som till exempel kristendomen som en gränsöverskridande och revolutionerande tro.¹¹⁴ Det Giertz anser ska studeras i frågan är allt från skapelseberättelsens syn på man och kvinna, andegåvor, Jesus förhållande till kvinnor och likhet och olikhet mellan könen.¹¹⁵ Att tala om man-kvinna som två poler som förhåller sig till varandra är att använda sig av dikotomier, det vill säga ett språk där det finns ett motsatsförhållande mellan två termer, som man-kvinna. Den ena kan inte tänkas eller förstås utan den andra, vilket skulle kunna sägas är ett påstående som är sant i detta fall, vi kan kanske inte definiera en man utan en kvinna eller tvärtom. Det som kan betraktas som stötande med ett sådant här språk är att man också kan tillskriva kvalitéer eller strukturer till endera kön. Inom feministisk språk teori kallas detta för en språkets teori. Man kan förknippas med överordnad, norm och positiv, vilket då gör att kvinna blir motsatsen, underordnad, avvikande och negativ.¹¹⁶ Att på djupet gå in i språket och hur det används är en nödvändig handling i frågor där man behandlar grupper som levt under ett förtryck eller på andra sätt varit begränsade.¹¹⁷ Simone de Beauvoir lade tidigt fram sina teorier om kvinnan som ”den Andra” och i dessa ingår synen på kvinnans kropp och funktioner, biologin blir vad hon kallar vårt ”öde”. Kvinnor framställs på de flesta ställen i bibeln i relation till sina kroppar; fresterska, synderska, jungfru eller moder. Detta är viktigt att komma ihåg när man ger sig in i en diskussion där man vill gå igenom bibelns material och se vad det säger om kvinnor och deras roll i kyrkan både då och nu.¹¹⁸ Gunnar Rosendal var så den som lade fram tanken om nullitet i kvinnors utövande av sakramenten. Han ansåg att eftersom Kristus skapade en ordning med endast män så kunde en kvinna inte prästvigas, det var helt enkelt endast en handling som saknade någon som helst innebörd.¹¹⁹ Att vara kvinna och präst är att leva i direkt olydnad mot Gud eftersom man ändrat i en ordning som ”haft stöd från urkristendomen och har stöd i auktoritativa ord i nya testamentet.”¹²⁰

5.3 Skapelseordning

¹¹⁴ Ibid, s. 8

¹¹⁵ Ibid

¹¹⁶ Borg, Annika, 2004, s. 43

¹¹⁷ Ibid, s. 45

¹¹⁸ Ibid, s. 41

¹¹⁹ Kyrka Ämbete Enhet, 1993, s. 32

¹²⁰ Ibid

I den första av bibelns böcker så kan vi läsa om hur Gud skapar himmel och jord, allt som finns på jorden av djur och växter, och hur han till slut skapar människan. Det finns som bekant två olika skapelseberättelser, men i båda skapas mannen först och sedan kvinnan. De skapas till Guds avbild, och för att leva tillsammans. När man vill lyfta fram att det finns en särskild skapelseordning, med betoning på ordning, att den ene skapades före den andre, så ger man mannen en särställning; han blir viktigare eftersom Gud skapade honom först. Kvinnan blir då till för mannen, mannen får ett syfte hos Gud, och kvinnan får sitt syfte hos mannen. Mannen är då den mänskliga naturen, normen. Kvinnan är inte mindre inkluderad i frälsningen eller har mindre rätt till Guds rike, men hon definierar inte vad en människa är utan finns endast för reproduktionens skull.¹²¹ I nya testamentets texter så tar detta sig uttryck i en underordning som är Guds vilja.

Många av de texter som alltså då används som argument mot kvinnor i ämbetet är så kallade underordningstexter. I Petrusbrevet har en sådan, som bland andra Anton Fridrichsen analyserat i sin kommentar Svensk Exegetisk Årsbok, där han också för fram argument som måste ses som de ”rätta” neutrala och akademiska argument en professor skulle ägna sig åt. Däremot blir det snart tydligt hur han hermeneutiskt förstärker sina egna synpunkter med olika ordval och värderingar. Han tar sin utgångspunkt i 1 Pet 3:7,

”I synen på kvinnans svaghet gick kyrkan i den synagogala teorins spår och hustavlorna inskräper därför först och främst hustruns ”underordning”. Men kyrkan lärde och praktiserade på samma gång kvinnans fulla religiösa jämställdhet med mannen, en för judendomen omöjlig tanke. Att å andra sidan kyrkan fasthöll vid denna traditionella gnosos om kvinnans ”svaghet” och drog vissa konsekvenser därav, gjorde, att kristendomen icke betydde någon emancipation för kvinnan i politisk och religiös bemärkelse.”¹²²

Det första Fridrichsen gör är att hänvisa till en gnosos, en djupare kunskap, om kvinnans svaghet. Han hänvisar denna kunskap till judendomen, och menar att religiös jämställdhet hade kvinnan endast med mannen i vad som översätts med ”hemmet” i kommentaren. Det grekiska ordet oikos syftar till antikens hushåll, och är inte riktigt att likställa med vår syn på ”hem”, huset. I ett antikens hushåll så var det självklart att kvinnan skulle styra, under mannens överinseende såklart, jämför till viss mån med prästfruarna i tidigare avsnitt. Fridrichsen fortsätter i sin kommentar att tala om kvinnan som någon med en lättbedräglig

¹²¹ Borg, Annika, 2004, s. 45

¹²² Ibid, s. 138-139

natur, skröplighet, ytterst svag natur eller någon som ständigt hotas av olika faror.¹²³ Detta gör att han förstärker underordningen i texterna och hävdar att könskonstruktioner från antiken kan hållas för sanna idag. Kommentaren skrevs på 1940-talet och är klart färgad av den tidens debatt om kvinnlig emancipation och lika rättigheter, men trots detta så kopplar Fridrichsen aldrig texten direkt till sin samtid, utan man lägger fram texten (denna och flera) som exempel på urkistna tankar och rentav fakta, vilket gör att man lockas hålla den för sant i sin egen tid. Fridrichsen ägnar sig åt samma svåra argument som bland annat Bo Giertz, att kvinnan är jämställd mannen i Kristus, men ska underordna sig honom. Att frigöra sig från mannen blir omöjligt för kvinnan, eftersom hon är av en så svag och skröplig natur.¹²⁴

Hugo Odenberg är en annan exeget och professor vid Lunds Universitet som var med och gav ut en kommentar över 1 Korinthierbrevets texter om underordning, från kapitel 11 och 14, under 1940-talet. Odenberg hade en klart färgad syn i sin exegetik, som verkade styras av hans egen trosuppfattning snarare än av hans vetenskapliga förhållningssätt inom akademien. När han kommer till texterna om kvinnan kan profetera eller om hon ska tala i församlingen, så gör han det klart att Paulus här diskuterar olika ”egendomligheter” eller ”abnormiteter” som har märkts av i församlingen. Han hävdar att Paulus anser att församlingen har missuppfattat bibelordet från Galaterbrevet där han skrev att inge längre var jude eller grek, man eller kvinna, och att han nu skall ta itu med denna oordning och det onormala som sker.¹²⁵ Bara genom denna inledning så kan vi direkt se att Odenberg inte använder sig av ett neutralt språk, utan egentligen redan har placerat församlingen i Korinth i facket för vad som är ”onormalt” när det kommer till kvinnorna. De överskrifter som används i texten är också av intresse, de lyder ”Kvinnans medverkan vid gudstjänsten” och ”De kyrkliga ämbetena”. Denna benämning är direkt felaktig då ämbetena inte ens var påtänkta som sådana under den här tiden, man ledde församlingarna gemensamt, och någon fast gudstjänstform fanns inte heller (rubrikerna visar även influenser av den debatt om ämbetet som ju fanns på 1940-talet). Återigen hänvisar man till en sorts urkyrka eller urkristendom som man inte har belägg för.¹²⁶ Odenberg lägger dock sitt krut vid att definiera olikheterna mellan mannen och kvinnan, som funnits med oss sedan skapelsen. Odenberg är inte sen med att i sin kommentar lyfta fram Kristus som kyrkans skapare och den som skapat seden i denna kyrka. Detta gör återigen att en könsuppfattning görs gällande för all framtid. Vi kan också läsa hur den ideala gudsförbindelsen endast finns mellan mannen och Gud, och att detta uttrycks i Gamla

¹²³ Ibid, s. 139

¹²⁴ Borg, Annika, 2004, s. 141

¹²⁵ Ibid, s. 162

¹²⁶ Ibid, s. 163

testamentet när mannen skapas till guds avbild.¹²⁷ Kvinnan blir beroende av mannen för att kunna ha en gudsrelation överhuvudtaget. Han försvarar sig med att rent ut anse det ”löjligt” att Paulus skulle varit färgad av en antikens könsuppfattning, utan istället har den rätta insikten genom att han är en kristen.¹²⁸

¹²⁷ *Ibid*, s. 165

¹²⁸ *Ibid*, s. 164

6. Kvinnligt ledarskap i Svenska kyrkan och Göteborgs stift

6.1 Kyrkoherdar och biskopar

Sett till statistiken som presenteras nedan i punkt 6.2 så fanns det 2010 totalt 230 kvinnliga kyrkoherdar i landet, av totalt 914 stycken, alltså 25 %. Svenska kyrkan närmar sig, precis som många andra tidigare manligt dominerade arbetsområden, en ganska jämn fördelning mellan manliga och kvinnliga präster. Cirka 48 % av prästerna i kyrkan är kvinnor, alltså nära hälften, vilket gör att siffran med endast 25 % kvinnliga kyrkoherdar blir något anmärkningsvärd. För Göteborgs stift så är siffran ännu lägre, endast 15 % av kyrkoherdarna är kvinnor. Göteborg är det stift som står ut mest i skaran, många andra stift som till exempel Stockholm med sina 33 % eller Uppsala med 34 % ligger väl över genomsnittet, medan andra som till exempel Lund ligger på runt 26 %. Anmärkningsvärt för Lunds stift är att man har ett högt antal kvinnliga komministrar, men som alltså inte är riktigt lika representerade på kyrkoherdenivå, dock har man en kvinnlig biskop. Göteborgs stift har även färre antal kvinnliga komministrar, endast 30 % är kvinnor, till skillnad från Stockholm där 58 % är kvinnor. Detta kan såklart vara en bidragande orsak till stiftets låga procent kvinnliga kyrkoherdar, man har helt enkelt färre kvinnor som söker tjänsterna.

Det är tre stift som 2010 hade kvinnliga biskopar, Lund, Stockholm och Härnösand. Detta gör att 21 % av biskoparna inom Svenska kyrkan är kvinnor, något lägre än snittet för kyrkoherdar.

En snabb titt på statistiken över diakoner visar att av totalt 1583 stycken så är endast 215 stycken män, alltså 14 %, i hela landet. Även här står Göteborg ut ur mängden med sina 235 kvinnliga diakoner och 37 manliga.

6.2 Statistik 2010

Stift	Biskop Kv/M	Kyrkoherdar Kv/M	Komministrar Kv/M
Uppsala	0/2	28/54	83/74
Linköping	0/1	15/45	82/70
Skara	0/1	11/41	68/81
Strängnäs	0/1	14/45	46/74
Västerås	0/1	16/38	72/76
Växjö	0/1	15/61	52/110
Lund	1/0	42/112	184/132
Göteborg	0/1	18/105	78/178
Karlstad	0/1	13/35	45/39
Härnösand	1/0	12/34	59/57
Luleå	0/1	12/41	58/75
Visby	0/1	8/11	7/5
Stockholm	1/0	21/43	177/130
SKUT/Övriga	0/0	5/19	5/4
Summa	3/11	230/684	1016/1105
¹²⁹			

¹²⁹ Matrikel över Svenska Kyrkan 2010, s. 464

6.3 Institutionell och informell diskriminering

Det finns undersökningar och litteratur som tydligt belyser den diskriminering mot kvinnliga präster som på vissa ställen fortfarande är i allra högsta grad levande.¹³⁰ Det som är det vanligaste sättet att diskriminera på är genom så kallad institutionell diskriminering. Detta innebär att en församling till exempel kan vara uppdelad i disktrikt och man ”reserverar” ett eller flera av dessa för de som motsätter sig ordningen med kvinnliga präster. Vanligast är då att männen får hålla gudstjänster och förrättningar i församlingens huvudkyrka och kvinnorna förbjuds verka där. Ibland vägrar man helt och hållet att upplåta en kyrka åt förrättningar ledda av en kvinna.

1982 anmälde prästen Elli-Maja Söderholm kyrkoherden vid Nedertorneå-Haparanda församling till JämO för diskriminering. Hon presenterade i sin anmälan 16 punkter där hon ansåg att hon hade blivit felaktigt behandlad. Konflikten blev utdragen och till slut fick man anlita en konsult för att få bukt med den och efter att domkapitlet förhandlat med Svenska kyrkans personalförbund så tillerkändes Elli-Maja Söderholm ett skadestånd på 1000 kronor. JO kritiserade kyrkan starkt för att ha tillåtit det öppna stödet för de 17 punkterna som lades fram av Giertz, eftersom dessa hade använts särskilt i diskrimineringen mot Söderholm.¹³¹

En liknande konflikt uppstod i Göteborgs stift några få år senare. Dåvarande biskop Bertil Gärtner ansåg då att JämO hade fel när de fällde domkapitlet för diskriminering och uttalade sig bland annat om att JämOs utgångspunkter inte var giltiga i teologiska spörsmål.¹³²

Ett annat fall av diskriminering gäller prästen Lisa Tegby som på 90-talet sökte tjänster som kyrkoherde, sjukhuspräst och domprost i Luleå och Härnösand stift och blev ”förbisedd” för flera av tjänsterna. Det värsta exemplet är kanske förfarandet när det gäller tjänsten som domprost för Härnösand stift. Tegby fick jobbet, men fann snart att den förre domprosten och kyrkorådet gått helt emot vad Stiftsstyrelsen beslutat och valt att anställa en annan, en man. Striden trappas snabbt upp och efter flera turer får Tegby till slut meddelande att hon inte får jobbet, trots att hon var mer kvalificerad än Benny Helgesson som hade blivit kyrkorådets val. Anmärkningsvärt är att Tegby sedan förbjöds söka tjänsten när den skulle utlysas på nytt, fick 500 000 kronor i skadestånd, medan Helgesson fick söka tjänsten igen

¹³⁰ Bland annat Per Hanssons Tro & Tanke och Irma Irlingers studier för att nämna några få.

¹³¹ Irlinger, Irma, 2005, s. 135

¹³² Ibid, s. 137

och fick 720 000 kronor i skadestånd för vad som egentligen ansågs vara ett tjänstefel, nämligen att gå emot ett beslut fattat av stiftet. 1,2 miljoner kronor kan alltså anses vara priset man kan betala för att slippa ha en kvinna på en högt uppsatt position.¹³³

Informell diskriminering är också det ett problem man har svårt att få bukt med, eftersom denna sker mer ”under bordet.” Genom informell diskriminering försöker man hålla vissa tjänster stängda för kvinnor, genom att till exempel uppmana manliga präster att söka tjänster så att en kvinna inte ska få den, vägra gå på mässor assisterade av kvinnor, kräva könsåskilda klädhängare eller kräva att kyrkan röks ut efter förrättningar ledda av en kvinna.¹³⁴ Andra exempel kan hämtas från till exempel Piteå landsförsamling där kyrkoherden på ett personalmöte öppet deklarerade att han inte kunde ansåga att kvinnliga präster följde guds ordning, eller från Ölmevalla i Halland där kyrkoherden Jan Merje fick veta att Maria Fridh blivit tillsatt som komminister och då ringde upp henne och informerade om sin ståndpunkt i ämbetsfrågan, varpå Fridh tackade nej till tjänsten.¹³⁵

6.4 Avslutning

Kvinnligt ledarskap i kyrkan har funnits i många olika former genom alla tider. Dagens ledarskap diskuteras mest utifrån person, men genom kyrkans bekännelse så kommer genusfrågor in på en särskild plats. Att respektera människors tro samtidigt som man undviker att själv bli kränkt är en snårig stig som många inom kyrkan ofta får vandra, om vi tittar på bland annat de exempel som tagits upp i föregående avsnitt. Det är riskabelt att säga att det regelrätt förekommer diskriminering mot kvinnor inom kyrkan när det gäller ledande positioner, eftersom detta inte alls är fallet, men en organisation som kan säga sig stå för ett kärleksfullt budskap måste trampa extra försiktigt, inom alla områden. Respekt och omtanke om sina medmänniskor måste få komma i första hand.

¹³³ Ibid, s. 30-99 (sammanfattat)

¹³⁴ Ibid, s. 138

¹³⁵ Ibid, s. 140

7. Diskussion

Precis som man kan läsa i kapitlet om motstånd till kvinnliga präster eller församlingsledare, så är det uppenbart att det skett en patriarkalisering av kyrkan över tid. Det finns spår av kvinnorna i både bibeln och i olika historiska verk men dessa är ofta för obetydliga eller kortfattade för att man ska kunna skapa sig en fullständig bild av hur dåtidens församlingar såg ut eller hur de fungerade. Kvinnosynen är även den något som förändrats över tid, man skulle kunna säga att kvinnor fick en lite annan ställning efter reformationens genomförande, där alla klasser i samhället någonstans jobbade för att mötas mer på mitten på ett religiöst plan. När så kvinnan blir myndig och får rösträtt på 1900-talet så sker mycket stora genombrott i likvärdighetstänkande och jämställdheten träder in på spelplanen. Även om den Svenska kyrkan var efter sina nordiska grannar med att öppna ämbetet för kvinnor så låg det i hyfsad fas med hur resten av samhället förändrades. Tidens strömningar får inte vara osynliga för kyrkan och religionen utan man måste leva i samklang. En kyrka som tror sig kunna hålla fast vid en ur-tradition inser snart att de försöker styra ett skepp som inte finns. Tradition och modernitet är lite av en evig fråga inom många områden. Vad ska man hålla fast vid och vad ska man släppa taget om, vad händer med oss och samhället, kommer vi tappa bort oss? Kyrkan ställs ständigt inför dessa frågor, hur kan man stanna kvar i det som är grund-budskapet men samtidigt gå framåt och upptäcka nya sidor av sig själva? I protokollen från kyrkomötena på 1950-talet kan vi läsa om biskopar och lekmän som anser att kyrkan är på väg åt ett okristligt håll där hedningar får styra. Debatterna som rasade, och i viss mån fortfarande existerar i hög grad, glömmer ofta att ta hänsyn till en viktig fråga; vem har tolkningsföreträde? Inom befrielse-teologi så anser man ofta att det endast är den förtryckte och utsatte som har rätt att säga något om sin situation, likaså måste det vara kvinnans rätt att uttala sig om sina egenskaper att kunna fungera som församlingsledare och präst. Kanske kan kvinnor uttala sig på ett särskilt sätt och ge infallsvinklar i debatten som inte varit tydliga tidigare. Den feministiska bibelforskningen anser en viktig del ligga i att berätta för läsarinna att det inte var Gud själv som skrev bibeln. Man vill på många ställen visa att paradiscenen är en myt och att hon själv på intet sätt bär ansvaret för universums lagar och hur vår värld ser ut. Detta är något som de kristna forskarna och vetenskapsmännen inte kommer att berätta för henne, eftersom de inser att hon är nyckelfiguren i sammanhanget. Ta bort ormen, fruktträdet och kvinnan från scenen och vi står utan syndafall, utan hotande domare, utan helvete och eviga straff och följaktligen utan behov av en frälsare. Och då faller botten ur hela den kristna teologin. Här har vi orsaken till

varför man i alla seriös bibelforskning och bibelkritik aldrig med ett ord berör kvinnans ställning.¹³⁶ Än mindre litteratur eller forskning finns därför tillgänglig gällande kvinnors ledarskap inom kyrkan. Inom ledarskapsforskning rent generellt, som ju även Svenska kyrkan intresserar sig för, så kan man bland annat finna en utbredd teori som kallas ledarskapsdiamanten och är utvecklad av filosofen Peter Koestenbaum. Han hävdar att ledarskap har maskulina och feminina sidor. Den maskulina och mer strategiska sidan innehåller bland annat förhandling, teknik, lagar, förmåner, lönesättning och liknande. Dessa drag faller alla inom en viss beteendekunskap där man sätter tydliga mål och visioner som är konkreta. Den feminina sidan skulle då istället innehålla kvalitéer som handlar om mognad, karaktär, kreativitet, känslomässig etik och självuppoffring. Om vi drar oss till minnes de definitioner om makt och auktoritet som presenterades i början så står det snart klart att Koestenbaums teorier ägnar sig mer åt makt.¹³⁷

Kvinnors tjänande roll inom kyrkan skulle enligt Greenleafs argument ge dem de bästa förutsättningarna för att lyckas som ledare. Det finns en stark tradition av att tjäna sin församling, präst och kyrka i den kvinnoroll som finns i kyrkan. Kvinnorna har ofta förpassats till att undervisa barn, ordna med mat och tillställningar och andra logistiska ärenden, där de även ofta fått stå för en konfliktdämpning, precis som Schüssler Fiorenza uttryckt det tidigare.

Man talar om hur mannen har Kristus som överhuvud, men kvinnans överhuvud är mannen, men ändå ser Bo Giertz ingen rangordning mellan könen. Hur man än vänder och vrider det argumentet så är det svårt att se hur ett sådant förhållande inte skulle innebära en rangordning eller värdering. Beroende på skapelseberättelse så skulle då även djuren ses stå över kvinnan i rang, om vi följer en skapelseordning. Att hävda en bokstavlig tolkning genom hela bibeln orsakar problem tidigt i läsningen, kvinnor ska underordna sig men vi följer inte reglerna om föda från Gamla testamentet, bland annat med anledning av att man anser att Jesus upphävt dessa. När Jesus talar om att älska sin nästa som sig själv eller Paulus tal om att ingen längre är jude eller grek så kan man i någon mån även här diskutera huruvida dessa upphäver tidigare tankar. Svenska kyrkans bibelsyn och bibelbruk har med inflytande av Luther dragit sig för den bokstavliga bibeltolkningen och även dragit sig från att se kyrkofädernas skrifter som auktoritativa. Sola Scriptura har i mångt och mycket fått råda, ihop med de två andra ”solarna”, vilket kan anses stödja kvinnligt ledarskap. Att ha Kristus som drivande nav och det han gör och säger som främsta exempel öppnar upp för en

¹³⁶ Schüssler Fiorenza, Elisabeth, 1992, s. 42

¹³⁷ Koestenbaum, Peter, 1994, s. 15-17

människosyn där man ser till ett lika värde oavsett kön, ras eller annat. Kvinnoprästfrågan ligger på vissa ställen nära debatten om homosexualitet i kyrkan. Det handlar om två grupper i samhället som slår ur underläge, och det tål att påstås att många som stöttar det ena och stöttar det andra. Detta trots att bibelsynen kanske inte är lika glasklar på båda ställen, men detta kan till stor del kopplas ihop med hur vårt samhälle fungerar. Kvinnors rättigheter har funnits en tid, så det är något naturligt för många att hålla med om. Kyrkan existerar som sagt inte i ett vakuum utan sysslar hela tiden med kontextuell teologi. En bokstavlig tolkning av texterna som använts som exempel påbjuder, som redan nämnts, att kyrkan är en sorts ur-existens med endast en ren och rätt lära som är giltig för all tid. Denna syn blir i det närmsta absurd, då det finns många delar av kyrkan som förändrats med tiden.

När man läser 1 Korinthierbrevet så är det mycket som talar för att församlingen där är en bred skara med flera olika bakgrunder.¹³⁸ Det framgår även att det har varit en hel del dispyter inom församlingen, några har lämnat den och några har talat för olika läror. När Paulus talar om kvinnor som måste täcka sitt huvud när de ber och annat så är det utan att vi får en exakt bakgrund till varför detta måste ske, han nämner även vissa frisyrier hos kvinnorna som verkar innebära problem. I detta kan även stora kulturella skillnader ligga som vi inte har någon kunskap om idag, till exempel hur vanligt det faktiskt var att kvinnor bar slöja rent allmänt eller om det var vanligt att de profeterade.¹³⁹ Det är i det följande påstående som många underordnings-förespråkare kan hämta kraft; mannen som kvinnans huvud. För att följa Giertz tolkning som bland annat tar upp att detta innebär någon särskild auktoritet så är det viktigt att här påpeka att den grekiska texten kan leka med orden.

”Huvudet” kan även tolkas som ”källan” (engelskans source) och Paulus förespråkar ofta att kvinnan är skapad ur mannen. På detta sätt skulle man kunna tänka sig att det inte förekommer en direkt rangordning. Däremot påpekar Paulus redan i nästkommande rader att man och kvinna kompletterar varandra och behöver varandra eftersom de båda är av Gud.¹⁴⁰ Kapitel 14 i brevet, som handlar om kvinnornas tala eller ej i församlingen, får även det ses som komplicerade argument från Paulus. Tidigare har det framgått i brevet att kvinnor får be och profetera iförda slöja, men hur skall det nu kunna ske om de uppmanas att vara tysta i församlingen? Vissa anser att bön och profetia var något som skedde i hemmet, därför fick de tala fritt där, medan andra forskare hävdar att det Paulus syftar på som prat som måste förbjudas är just skvaller. Skvaller och pratande under samlingarna var tvunget att

¹³⁸ Newsom, Carol, *Women's Bible commentary*, 1998, s. 411

¹³⁹ *Ibid*, s. 416

¹⁴⁰ *Ibid*, s. 417

upphöra.¹⁴¹ Ännu andra anser att Paulus till slut blir så oroad över situationen i Korinth att han tar tillbaka det han tidigare sagt att kvinnor har lov att göra och förbjuder allt tal helt och hållet.¹⁴² Flera av dagens bibelkommentarer påpekar bland annat att det är viktigt att inse att Paulus ord från framförallt 1 Korinthierbrevet ofta färgar resten av vår läsning av honom. Man håller åsikterna uttryckta här som sanna och allmängiltiga, trots att brevet riktar sig till en specifik församling.¹⁴³

Efesierbrevet är ett av de brev som forskare fortfarande diskuterar angående författarskap. Det säger sig vara skrivet av Paulus men det mest troliga är att det är av en senare författare som ville sammanfatta Paulus lära.¹⁴⁴ Även i detta brev så förekommer uppmaningen att kvinnor skall underordna sig männen i allt eftersom Kristus är deras huvud. Viktigt att komma ihåg även här är de kulturella inslagen och bibeln som kontextuell. Hemmet fungerade ofta som en liten kopia av samhället, där det var Gud som kom först, sedan styrde männen och sist kvinnor och barn. Det som i det närmsta blir unikt för den kristna församlingen är det som följer i texten; att mannen ska älska och ära sin hustru. Även här kan vi alltså se att det inte alltid är tal om en regelrätt inbördes ranking, utan om ett förhållande med olika uppgifter.¹⁴⁵

Samma hushållskoder behandlas även i underordningstexterna i Kolosserbrevet. Den andliga likvärdighet som man förespråkar i brevet är på många sätt något av en utmanande tanke för säkert de flesta i församlingen, men framförallt för samhället i stort. Att kvinnor och män, barn och slavar, alla var välkomna var provocerande. Så även i detta kan tanken finnas att man vill visa upp en auktoritär sida där mannen självfallet är den styrande.¹⁴⁶

1 Timoteosbrevet ingår i vad som kallas för de Pastoralabreven, tillsammans med 2 Tim och Titusbrevet. Det mesta talar för att det inte var Paulus skrev dessa brev heller, utan att de tillkommit senare av någon som värnar om att kunna föra hans läror vidare med auktoritet. Det finns även mycket som talar för att breven inte ens är riktade till någon specifik församling utan bara är skrivna som allmänna riktlinjer eller liknande.¹⁴⁷ Mycket av brevets innehåll fokuserar på att bevara en ”ren tro” mot någon sorts grupp som verkar komma med en avvikande lära. Man talar mycket om renhet och behovet av ett starkt ledarskap och

¹⁴¹ Ibid, s. 418

¹⁴² Ibid

¹⁴³ Bland andra Women’s Bible Commentary, Ordained Women in the Early Church och New Interpreter’s Bible Commentary.

¹⁴⁴ Stockhausen, Carol, 1989, s. 56

¹⁴⁵ Newsom, Carol, 1998, s. 430

¹⁴⁶ Ibid, s. 438

¹⁴⁷ Ibid, s. 444

vikten av att infoga sig i detta.¹⁴⁸ Det som behandlas här som handlar om kvinnor är just hur en församlingsledare skall vara och uppföra sig. Brevets författare ansåg att en hierarkiskt styrd församling var det allra bästa, där en manlig ledare styrde och var någon som hade arbetat länge i församlingen och var en person som människor rättade sig efter. Det var därför extra viktigt att han var bland annat nykter och inte hade pengabegär. I detta nämns inga kvinnor. Däremot verkar det som att kvinnor gärna får vara medhjälpare och då ställs samma krav på dem som på männen, de ska vara nyktra och gärna gifta, med mera.¹⁴⁹ Det är också intressant att komma ihåg att Pastoralbrevet inte är skrivna som en beskrivning över hur det faktiskt såg ut, utan som förmaningar för hur det skulle kunna vara. Alltså kan man i viss mån anse att det var runt denna tid en patriarkalisering av kyrkan börjar ta form, precis som diskuterats ovan i anslutning till Scüssler Fiorenzas bok.

¹⁴⁸ *Ibid*, s. 445

¹⁴⁹ *Ibid*

8. Slutsats

Trots en lång historia så kan vi fortfarande idag se hur det finns en diskussion, eller ibland mest bara aktion, om kvinnligt ledarskap i Svenska kyrkan. Detta är ett oroande faktum, sett till att beslutet diskuterats och behandlats (och även godkänts) under mer än 100 år. En kyrka som aldrig förändras eller behöver tampas med konflikt är med största sannolikhet en kyrka som är utdöende, så i det ljuset är den självreflekterande kyrkan positiv. Men det finns en gräns mellan att reflektera och samtala om tro och livsstil och att diskriminera och handla i strid med sin kyrkas lära. Förra ärkebiskopen KG Hammar bjöd in till samtal med de inomkyrkliga grupperna som uttryckte en avvikande åsikt i frågan och dessa samtal resulterade bland annat i skriften ”Kyrka Ämbete Enhet”, som har referats till ovan, där man fick uttrycka vart man var överens och vart man skildes i åsikt. Det är dock tveksamt vad man egentligen kom fram till i boken, kyrkan är än idag i viss mån delad i frågan, även om det är tydligt att en stor majoritet är för kvinnliga församlingsledare.

Precis som man kan läsa i de protokoll som förts från kyrkomötena i slutet på 1950-talet så finns det bibliska argument och tolkningar som kan tala för båda sidor i debatten. Det som kanske blir mest anmärkningsvärt är att Svenska kyrkan officiellt inte ser sig själva ha en bokstavlig tolkning av bibeln, vilken vissa av kvinnoprästmotståndarna har. Alltså har det varit tydligt från början vilken linje kyrkan tänkt sig gå på. I protokollen kan det även synas att den skiftande synen på bibeln som helig skrift och vad som refereras till som bokstavstrohet ställt mot en mer liberal bibelsyn lätt skapar sprickor i kyrkan. Det är en utmaning att diskutera ett bibelords auktoritet om man den ena parten talar utifrån en exegetiskt vetenskaplig synpunkt.

Dessa sprickor var särskilt synliga ibland annat Göteborgs stift under diskussionerna på 1950-talet och kan i viss utsträckning fortfarande ses. Det är en utmaning att någonsin kunna ena så breda åsiktsregister. Det är inte helt lätt att säga att stiftet skulle vara extra fyllt av kvinnoprästmotståndare eller ha en mer accepterad syn på bokstavstrohet enbart sett till den låga procenten kvinnliga kyrkoherdar, eftersom stiftet generellt har färre kvinnor i prästtjänst. Värt att notera är dock att det går att se en skillnad på diakon-tjänsterna i Göteborg och Stockholm som båda är storstads-stift. Hela 93 % av diakonerna i stiftet är kvinnor, vilket tyder på en stark tradition av kvinnor som diakoner/medhjälpare i församlingen och mannen som präst. Man kan jämföra med till exempel Stockholms stift som har 82 % kvinnliga diakoner, fortfarande en stor majoritet men inte i alls lika högt antal

som Göteborg. I hela landet finns det 88 % kvinnliga diakoner.¹⁵⁰ Göteborg och Stockholm är båda stift som innehåller storstäder som generellt går lite i tåten för det moderna, och därför blir det intressant att se på vad som skiljer sig åt i deras kyrkliga traditioner när det kommer till könsfördelning. Som vi kan se i statistiken ovan så finns det dock även många fler kvinnliga komminister i Stockholms stift. Det är riskabelt att tala om att statistik skulle kunna vara tillräckligt för att påvisa ett kvinnoprästmotstånd, då det kan finnas helt andra förklaringar. En tradition i ett stift är kanske inte endast att förakta, det finns även andra faktorer som kan spela in som inte har tagits upp här; hur många kvinnor som bor i stiftet, hur många som generellt sett genomför en högre utbildning och liknande.

¹⁵⁰ Matrikel för Svenska kyrkan 2010

9. Sammanfattning

Denna uppsats vill belysa de olika motiveringar som finns för och emot kvinnligt ledarskap inom kyrkan på lite högre nivåer, då särskilt prästämbetet. Det var en lång kamp från 1800-talets slut fram till 1958 för att öppna upp prästämbetet även för kvinnor. Debatten fortsatte även efter att beslutet tagits och finns på flera ställen kvar än idag. När man ska motivera kvinnor som ämbetsinnehavare utifrån bibelns texter så använder sig många av särskilt tre texter: Romarbrevet 16:1-2, 1 Timotheosbrevet 3:8-11 och 1 Timotheosbrevet 5:3-13. 1 Timotheosbrevet innehåller alltså både förbudet för kvinnor att undervisa i 2:12 och i 3:8-11 kan man tydligt se att kvinnor antas vara medhjälpare på samma sätt som män.

1958 kommer första upplagan av Bo Giertz 23 teser om kvinnor i prästämbete och bibeln. I den lägger han fram sina argument eller åsikter om sin syn på saken. I tes nummer två skriver han om bibelsyn och bibelbruk. Kyrkan måste gå till skriften för att söka vägledning och svar på sina frågor, och det är endast den som verkligen ställer sig under bibelns auktoritet som kan förstå texterna rätt. Detta gör att det till exempel riksdag och regering bestämde om kvinnors rätt till ämbetet blir ogiltigt, eftersom de inte får anses tillräckligt kunniga. Innan kyrkan blev skild från staten vid sekelskiftet så var det en komplicerad debatt där man i vissa fall tryckte på åsikten att kyrkan blivit tvingad till ett beslut den inte var redo att fatta. Manligt och kvinnligt ställs ofta mot varandra med hjälp av både bibelbruk och traditionen, något som är värt att undersöka närmare.

Litteraturförteckning

- Aurelius, Carl Axel, *Hjärtpunkten – Evangeliets bruk som nyckel till Augsburgska bekännelsen*, Skellefteå: Artos, 2003.
- Bolman, Lee G., *Nya perspektiv på organisation och ledarskap*, Lund: Studentlitteratur 2005.
- Borg, Annika, *Kön och bibeltolkning*, Uppsala: Uppsala University Printers, 2004.
- Giertz, Bo, *23 teser om skriften, kvinnan och prästämbetet*, Uppsala: Pro Veritate 1981.
- Giertz, Bo, *Förklaringar till Nya testamentet, andra delen*, Andra upplagan, Uddevalla: MediaPrint 2001.
- Goldman, Anita, *Våra bibliska mödrar*, Stockholm: Natur & Kultur 1999.
- Greenleaf, Robert K., *Servant Leadership: A journey into the nature of legitimate power and greatness*, Mahwah: Paulist Press 1977.
- Hansson, Per, *Tro & Tanke: Jämställdhet i Svenska kyrkan?*, Klippan: Svenska kyrkans forskningsråd 1992.
- Hansson, Per, *Ledarskapet i församlingen*, Stockholm; Verbum 1991.
- Hildebrand, Karl-Gustaf et al., *Kvinnan, Samhället, Kyrkan*, Stockholm: Aktiebolaget Tryckmans, 1958.
- Hössjer Sundman, Boel, *Äntligen stod hon i predikstolen! Historiskt vägval 1958*, Kristianstad: Verbum 2008.
- Inghammar, Helena, *Från moderhuset till domkyrkan – Upptagning, invigning och vigning av diakoner och diakonissor i Svenska kyrkan 1855-1999*, Skellefteå: Artos & Norma 2005.
- Irlinger, Irma, *Kvinnoprästmotstånd inom svenska kyrkan, Lisa Tegby – Tre fallstudier*, Luleå: Luleå Grafiska 2005.
- Koestenbaum, Peter, *Ledarskapsdiamanten*, Lund: Studentlitteratur 1994.
- Lindberg, Gunilla, *Starka Kvinnor som fört Sverige framåt*, Hudiksvall: Winberg Citybooks, 2005.
- Macy, Gary, *The hidden history of women's ordination, Female clergy in the medieval west*, New York: Oxford University Press 2008.
- Madigan, Kevin et al. *Ordained Women in the Early Church: a documentary history*, London: Johns Hopkins University Press 2005.
- Schüssler Fiorenza, Elisabeth, *Hon får inte glömmas – Kristendomens ursprung ur ett feministteologiskt perspektiv*, Borås: Verbum 1992.
- Statens offentliga utredningar (SOU), 1950:48
- Statens offentliga utredningar (SOU), 1981:14

Stockhausen, Carol L., *Letters in the Pauline Tradition*, Wilmington: Michael Glazier, 1989.

Newsom, Carol A., et al, *Women's Bible Commentary Expanded edition*, Louisville:

Westminster John Knox Press, 1998.

Allmänna kyrkomötets protokoll, 25/11 1938

Tidskrifter:

Ingång, Ledarskap i kyrkan, nummer 1/06, Johannelunds teologiska skriftserie, Uppsala:

Tryckjouren, 2006.

Samlingar:

Matrikel över Svenska Kyrkan 2010